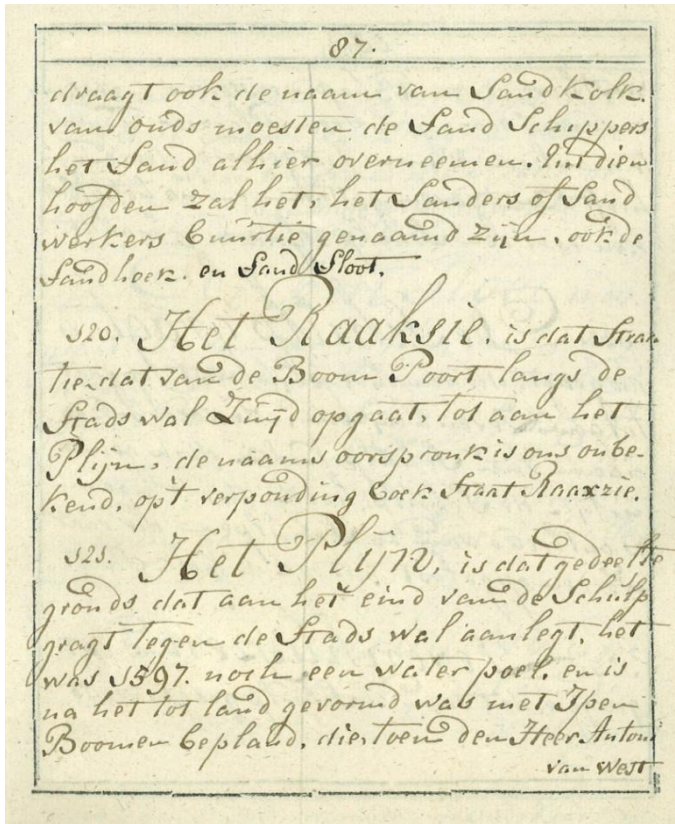

Straatnamenboek van Alkmaar
Pieter Roose, ca. 1800

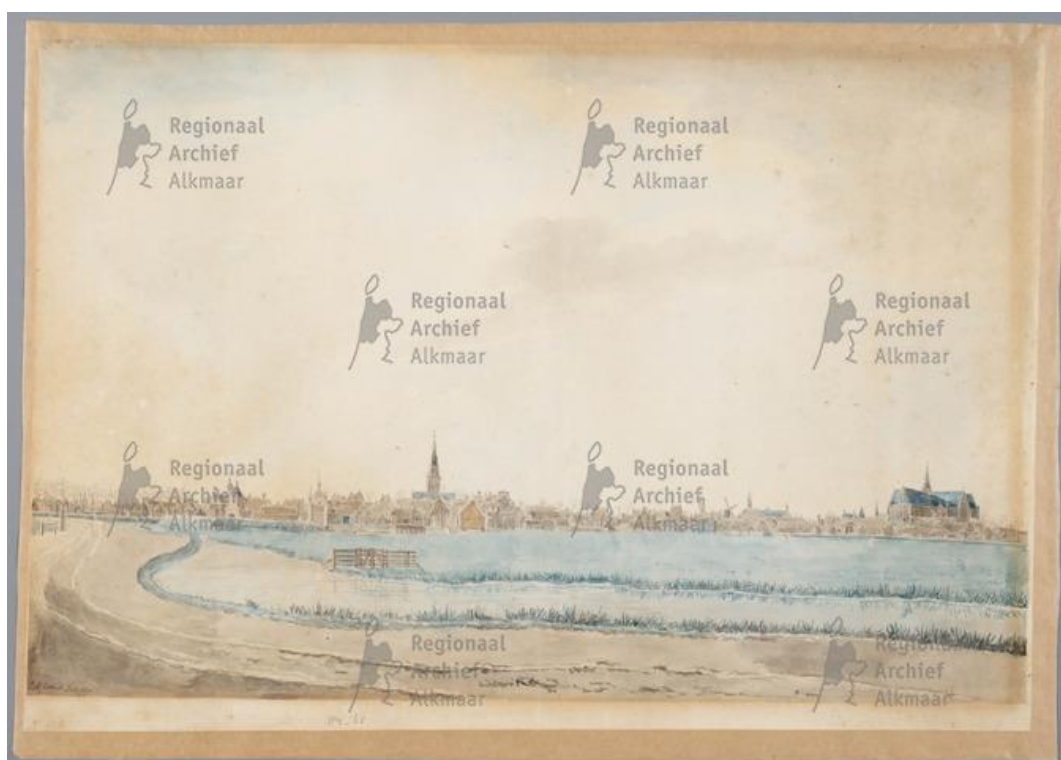
Collectie Aanwinsten, inventarisnummer 168

"De Platten grond van de stad Alkmaar in zijne verdeeling beschoud en uit Stads oude keuren en transportbrieven enz. beschreven"

Manuscript van Pieter Roose Kzn, bevattende verklaring van de namen en de ligging van de straten en grachten [ca. 1800].

De transcriptie is geïllustreerd met afbeeldingen van J.A. Crescent (ca. 1768-1819) uit de Beeldbank van het Regionaal Archief Alkmaar.

De
plattengrond
van de
stad Alkmaar
in zijne
verdeeling beschoud
en uit
stads oude keuren
en
transportbrieven
enz.
beschreven¹.

Gezicht op Alkmaar vanuit het Noorden, 1810

¹ In ander handschrift: Meester Pieter Roose Kzn. ± 1800. Zie ook in 54.

1. De Geest of Geeststraat is die straat die van de Geest- of Bergerpoort langs de stadswal zuyd opgaat tot aan de Malalenbrug of Lamoralensluys.

Zij heeft haar naam ontleend van de grond waarop zij is geleege. De ouden hebben aan die sandgronden, die voor den ackerbouw bekwaam waren, de naam van geestgronden gegeven, verdeelden deselve na gelang der bevolking in ackers of kroften.

Deese straat is 1572, toen de stad wierd uitgelegt, daar binne getrokken.¹

De Lamoraal sluis met op de achtergrond de Grote kerk en de spits van de klokketoren.
Op de voorgrond een groepje hengelaars en een bootje dat de stad verlaat. 1790

2. De Kanisstraat is die straat die ten zuyden het provenhuys van den heer *Pieter Paling* van de Geest west opgaat tot aan de stadsbuytenwal.

Zij was 1572 meer uitgestrekt, maar is toen door het versterken van de stad van negen huizen aan de *zuydzijde* en drie aan de *noordzijde* beroofd en in 't jaar 1573 noch van vierentwintig woonhuizen ontdaan.

Van waar zij de naam ontleend heeft is bedenkelijk. De ouden gaven aan getiende korfies en geklapt manties de naam van kanisse. Of nu iets van die natuur aan een der wooninge heeft uitgehange of daar aan in een steen was uitgehouwen, laten wij onbeslist.²

3. Zevenhuijsen is dat straatie, dat van de brug agter het Elizabetsgasthuys tot aan de Geest en Moolenbuurt loopt.

Het heeft de naam ontleend van de zeven huizen die het vormen, doch schijnd vanouds een gedeelte van 't gunt Overdegeest wierd genaamd te zijn geweest.

---

¹ 1566 hebben in de maand december de gereformeerden hun eerste nagtmaal alhier in een schuur Overdengeest gehouden.

² Uit stadsresolutie: 1568 op 't veer bij de Canisstraat bij de bedijkers van de Egmonder- en Bergermeer een brug te leggen. De stad daartoe te geven 150 guldens.

4. De Moolenbuurt is die buurt die van de Geesterpoort langs die stadsbuytenwal noord opgaat tot aan den buurt bij de Quakel aan de Paardenmark. Zij heeft de naam waarschijnlijk verkregen van de moole de Munnick. Men noemd deese buurt gemeenlijk Agterdevest, ook Overdengeest.¹

5. De Munnikkebuurt² is die buurt die van de Moolenbuurt oost opgaat tot even over den Quakel, die bij 't Malgat op 't Munneke Erf of Paardenmarkt uitloop. In 't jaar 1597 had de noordzijde zeven woonhuysen en even agter dezelve de Minnebroersmoolen, doch waren door twee glooppen vaneen gescheiden, maar de zuydzijde was aaneen geboud en waar nu de Quakel over de uitwatering leyd, was toen van de Munnekesluys tot aan de sloot van het pesthuys, ten noorden een gloop en ten zuyden betimmerd.

6. Het Heiligeveld, Minderbroederserf, nu de Paardenmark, is dat plijn dat van de Pestbrug noord opgaat tot aan de stadswal. Het heeft de eerste naam verkreegen van zeven godvrugtige priesteren die aan de Pestbrug bijeen woonden, de tweede van 't Fransiscaaner klooster en de derde naam van het houden der paardenmark. Men heeft eens voorgehad 1584 om van een gedeelte een kerkhof te maaken.³

Gezigt te St. Laurens, ofte Groote kerk, gasthuijs en Proveniershuijs, ende Pesthuijs en Weeshuijs, op de Paardenmarkt, en de Paternosterstraat, 1786

¹ Minderbroederssteeg gaat uit de Moolenbuurt over de Quakel van het Mallegat tot op de Paardenmark. Komt ook onder de naam van Munnikkensteeg, ook wel Papensteeg, voor.

² Ook Munnikkestraat. De herberg De Kuip is nu het laaste huys aan de noordzijde. Of Minnebroerssteeg.

³ Uit een oude quitschelding: Zijn erf leggende op 't erf daar 't Minnebroersklooster gestaan heeft, belent met de steedelijbaanen an de noordzijde noch uit een ander. Van de Minnebroersmoolen tot de Papestraat is de stad belent met lijnbaanen en van daar tot het oostend van 't Mostertserf heeft de wal geen belend.

7. De Paternosterstraat is die straat die van de Pestbrug langs de proveniershuizen zuyd opgaat tot aen de Gasthuijssteeg.

Zij heeft uit een godsdienstig gebruyk haar naam ontleend, vermits deese straat vanouds dagelijks van veele kloosterlinge wierd betreden.¹ Oudtjjs de naam van Gasthuijsstraat ook Minnebroerssteeg.

8. Het Nieuwstraatje in het Dubbeldbuurtje is dat straatje dat uit de Paternosterstraat oost opgaat tot de Nieuwe Sloot.

Bijde deese naamen behoeven geen omschrijving, vermits zij betrekkelijk de stand gegeven zijn.

9. Het Kruijdhofpad is dat pad dat van het westend van de Langestraat langs de noordzijde van de Grootte Kerk en de ringmuur van 't erf van 't voormalig Hooge Huijs gaat tot aan de Paternosterstraat.

Deeze grond heeft weleer aan 't voornoemde Huijs behoord en tot een kruydtuyn gediend, maar is den 12 december 1507 door de toenmalige eigenaare aan en ten behoeven van de St.Louwerenskerk afgestaan. Ziet ons bijvoegsel pagina 14. De naam hebben wij daaruit ontleend om doch iets van deeze grond te gewagen.

"Het Vrouwe Elisabeths vrouwen Gast en Proveniershuis, Vereenigd met
Het Mannen gast en Proveniers Huijs 't Alkmaar

10. De Gasthuijssteeg is die steeg die van de Paternosterstraat west opgaat tot aan 't Sant. Zij heeft haar naam ontleend van 't Sint-Elizabetgasthuijs waarlangs zij is loopende.

---

¹ 1680 wierd de steene sluis bij 't pesthuys afgebrooken en een houte brug met eijzere leuningde daar voor gelegd, doch merkelijk verlaagd.

11. Het Sand¹ is die gragt en ten deelen die straat die van de Gasthuijssteeg zuyd opgaat tot aan de Heul.

Het heeft waarschijnlijk die naam eerst verkregen toen de stadswal 1572 van daar genomen en gelegd wierd alwaar hij zich nu bevind. De woonhuyzen die aan de waterkant staan zijn eerst in de jaren 1740 en 1741 door Jacob Winkel, in de wandeling genaamd Haagse Japie, gestigt.

12. De Heul² is dat graggie of liever dat gedeelte van de Laat, dat van de Koornstraat west opgaat tot aan de Lamoralensluys.

Het heeft de naam van een doortogt of uitwatering bekomen, vermits men vanouds door een heul, die opening, hetzij met een steen- of houtgewelf ofwel ongedeckt versting, waardoor men water aftapten.

13. De Bagijnensteeg is die steeg die van de Heul noord opgaat tot in het Klooster.

Zij heeft haar naam ontleend van de zusters uit het Oude Bagijnhof, nu het tugt- of verbeeterhuys. Ze heeft ook de naam van het Kerkstratie, ook Kerkstraat.

14. Het Klooster³ is dat plijn, dat door het verbeeterhuys, de ringmuur van 't kerkhof, het Kerkstratie, de Bagijnensteeg en de barakken word beperkt.

Het heeft de naam van het oude Bagijnhof, waaraan het vanouds was toebehoorende en waarvan de put aldaar staanende noch een gedenkteeken is.

15. Het Kerkepadtie was weleer dat padtie, dat uit 't klooster over de kerkgrond langs een ge-deelte van de ringmuur van 't kerkhof, tusschen de kerk en 't Oude Bagijnhof, noord opging tot in de Gasthuijssteeg.

Het gaf voor hun die de huyzies van 't klooster bewoonden een vrij spoedige toegang na de Paternosterstraat en van daar wederkeurig na de Heul, doch is nu door een muur met een hek ten noorden en door een poort ten zuyden afgeschud.

16. De Bagijnengang is die gang die uit het Klooster op het Sant uitkomd en heeft de naam van de bagijnen uit het oude conivent.

17. De Lindegragt is die gragt die van de Koornstraat west en noord opgaat tot aan de Heul.

Zij heeft de naam waarschijnlijk verkregen van de lindeboomen die daar weleer gestaan hebben. Doch een gedeelte van die gragt, en wel dat deel, dat van de Heul tot aan het Roohart⁴ strekt, draagt ook de naam van Schutteldoekshaven. Van waar herkomstig is ons niet gebleeken. Deese gragt is een deel van de oude Vest.

18. Het Waatertie is dat graggie dat van 't Ritsevoort langs het provenhuys van Jutphaas west opgaat tot Agterdevest.

Het heeft de naam waarschijnlijk ontleend van de smalte van 't graggie, waardoor de woonhuyzen nabij het water zich bevinden, doch eigenlijk is 't de *zuydzijde* van de Lindegragt.

---

¹ In 't jaar 1803 zijn van de elf woonhuyzen, waaruit deeze straat ten westen bestond, agt afgebrooken.

² Alhier zou volgens schrijven van *Cornelis* van Alkemade, voordat de stadswal 1572 was uitgezet, een schiet- of wagttoorn gestaan hebben.

³ De huyzen die ten westen van dit plijn staan heeft de stad den 14 december 1796 genaast en daarvan een barak voor de militaaren gemaakt.

⁴ Voor het Roo Hart leyd noch een zarksteen die weleer heeft gedekt het graf van de weleerwaarde en beroemde heer *Cornelus Hendriksz.*, pastoor uit de Klunder. 1596 bediende hij alhier het hardersampt. Op deeze steen is uitgehoude een kelk met een hostie en 25 maart .....

19. Agterdevest, ook wel Geest, is die buurt die van de Lamoralensluijs langs de stadswal zuyd opgaat tot aan de Vrouwesteeg.

De naam is te kennelijk om eenige omschrijving te doen. Op 't verpondingboek staat Aan de Vest.

20. De Vrouwesteeg is die steeg die van het Ritsevoort west opgaat tot aan de stadswal. Hoe zij aan deese naam is gekomen hebben wij uit stadspapieren niet kunne ontdekken. In 't jaar 1802 is voor deeze steeg aan de vestkant een slagboom gemaakt en op een oude teekening van de stad staat de Bordielsteeg.

21. Het Ritsevoort is die straat die van de Kennemerpoort noord opgaat tot aan de Oudegragt.

Of de naam van een voormalige schermusseling die in 't nabuurschap heeft plaas gehad, waarin partij op de vlugt wierd geslagen, doordien het woord Rits- of Ratsvoort hun in de ooren klonk, herkomstig is, laaten wij voor hetgeen het is.¹

Gezicht vanaf de Oudegracht op het Hofje van Splinter aan het Ritsevoort. 1798

---

¹ 1573 zijn op 't Ritsevoort tot versterking van de stad afgebrooken 19 huizen, 7 kamers en ten oosten een lijnbaan.

22. De **Koornstraat** is die straat die van de Wagenaarsbrug noord opgaat tot aan de Grote Kerk.

Of zij de naam van de wel hier gehouden koornmarkt, zoo men voorgeeft, bekomen heeft kunne wij met seekerheid niet stellen, doch het komt ons niet onwaarschijnlijk voor als wij de eerste bekende groote van de stad in agt neemen. Doch indien wij 't choor van de Grote *Sint-Louwerenskerk* gaade slaan, dan schijnd het ons toe oorspronkelijk Choor- of Koorstraat te zijn.

De Koorstraat Logement de Toelast, met de rijtuigstalling en brug over de Laat, klokkentoren en koor van de Grote Kerk. 1804

23. Het **Koningssteegie**, nu het **Oudensteijnsteegie**, is dat steegie dat uit de Koornstraat oost opgaat tot aan de Schoutestraat.

De eerste naam is afstammende van koning Willem, vader van graaf Floris, en de tweede van burgemeester Oudensteijn.

24. Het **Houtmans**¹, nu het **Kerkstraatie**, is dat straatje dat uit de Koornstraat langs de ringmuur van het kerkhof west opgaat tot het Klooster.

Of de eerste naam afkomstig is van den berugte Corneelis Houtman van Alkmaar, die 1595 met vier scheepen voor het eerst naar Oostindien steeften, is ons niet gebleeken, schoon het wel kan zijn dat hij alhier in 't nabuurschap zijn woning heeft gehad en uit zijn verdienste en om zijn naam meer te doen vereeuwen daar aan is gege[ve]n, ofwel dat de naam ontleend is van Fredrik Houtman, die 1619 het scheepensamt verlied om een togt naar Oostindien te doen. De tweede naam heeft het van de Grote Kerk ontvangen.

¹ Op een oude teekening van de stad staat Houtstraatie.

25. De Kerkbuurt schijnd vanouds dat gedeelte van de Koornstraat geweest te zijn, dat van 't klokhuis tot aan de Langestraat is loopende.

De naamsoorspronk behoef geen omschrijving.¹ Deze oord, die wij nu beschoud en beschreven hebben, heeft aanspraak op de eerste bevolking, of liever op diegeenen, die als grondleggers deezer stad werden aangemerkt, vermits de stad van hier begonnen en oost opgeboud is.

26. De Oudegragt,² nu de Oude Vest, is die gragt die van de Wagenaarsbrug oost opgaat tot aan de stadstimmerwerf, doch dat gedeelte dat van het Groot Nieuwland loop tot de voor-noemde werf, word de Varkemark genaamd en de overzijde van 't Klijn Nieuwland tot aan het sluyzies van de Noordzee de Spieringbuurt.

De eerste naam is herkomstig van haar oude stand, dewijl zij voor het jaar 1572 de buyten-gragt en de zuydzijde de stadszingel was, en op de noordzijde de stadsbuytenwal was leggende. De tweede naam komt van 't houden der varkemark en de derde naamsoorspronk is ons onbekent.³

Oudegracht zuidzijde bij de Zilverstraat (nrs 221-227).
In de gevel van het grote pand het jaartal 1778. 1796

27. Het Ruijterssteegie is dat steegie dat van de oude Vest noord opgaat tot aan de Laat over de Schoutestraat.

Waarvan het de naam bekomen heeft hebben wij niet kunne ontdekken.

¹ Het costerhuys, naast 't klokhuis gelegen, is aan de stad den 10 january 1702 gekomen.

² De pijl van 't Schermeerwater heeft weleer binnen de stad, blijkens een oude kaart op 't stadhuys berustende, geslagen geweest op de noordzijde van de Oudegragt voor 't huys van de burgemeester Wullem van Egmond van de Nijenburg, gepijld 1708.

³ 1613 den 17 april beslooten om de noordzijde van de Oudegragt van de Gevangespoort tot aan de Hofstraat op een voet met steen te beplatinge.

28. De **Brillesteeg** is die steeg, die van de oude Vest noord opgaat tot aan de Laat. Zij schijnd haar naam ontleend te hebbe van een uithangbord waarop een bril was afgemaald, doch vanouds was zij genaamd de Samaritaanstraat en schijnd uit 't selve grondbeginsel die naam ontvange te hebbe.¹

29. De **Ridderstraat** is die straat die van de oude Vest noord opgaat tot aan de Laat. Zij schijnd haar naam ontleend te hebbe van 't riddershof, dat op een uithangbord geschilder was. Blijkens 't ordonnantie voor buurtmeesteren 1704 word het westelijk hoekhuys op de Laat daarvoor gehouden en het Riddershof genaamd.

30. Het **Zilverstraatie** is dat straatie, dat over de Ridderstraat van de oude Vest zuyd opgaat tot aan de Binnebaanen.

Van waar de naam afkomstig is bekenne wij niet te weeten.

31. De **Binnebaanen** is die grond die van de Baangragt west opgaat tot aan 't Ritsvoort. Het heeft de naam ontleend van de lijnbaanen, die voor het jaar 1572 aldaar reets geboud waren.²

32. De **Baangragt, Looijersgragt, ook wel Baansloot**, is dat graggie dat van de oude Vest zuyd opgaat tot aan de stadswal.

De naam is ontleend van de baanhuysen en de leerlooyeren die zich aldaar bevinden, doch vanouds genaamd de Sandsloot is eerst omtrent het 1590 doorschooten. Op 't verpondingboek staat Lijndraiersgragt.³

Gezicht op de Baansluis gezien vanaf de Oude Vest (Oudegracht).
Links de Lutherse kerk en rechts de R.K. Banenkerk.

¹ De Brillebrug op de oude Gragt was 1597 noch niet gelegd. Cornelis van der Woude in zijn Cronyk van Alkmaar, pag. 174, segt dat aan 't westelijk hoek van deeze straat op de Laat De Samaritaan plag uit te hangen. *In ander handschrift: is 1607 gelegd.*

² 1566 heeft Jan Arentsz., corvemaaker, burger van Alkmaar, in deeze lijnbaan zijn eerste predicatie in 't openbaar alhier gedaan.

³ Aan de oostzijde van deeze gragt stond 1597 tegen de stadswal aan een windmoolen. *In ander handschrift: Zandsloot geheeten toen de lutherschen eenige huizen kochten waar nu de kerk is.*

33. Het **Baansteegie**, ook wel het **Looijerssteegie**, is dat steegie dat van de Baangragt west opgaat tot in de Binnebaanen.

Het was noch omtrent het jaar 1775 de eenigste toegang die van de Baansloot tot in de Binnebaanen was uitkomende, doch toen door het wegbreeken van een woonhuys aan de *zuydzijde* van het bruggetie, dat over het Baanslootie, dat agter de huizen van de *zuydzijde* van de oude Vest is loopen, geleegeen is, noch een toegang verkreeg.

Van waar het de naam ontleend heeft en waarna het door een bruggetie vanouds toegang verschafte, doch is nu aan wederzijde door deuren afgeschut. Doch de buuren van 't Ritsevoort behouden 't recht om al 't noodig daar door te mogen op doen.

34. De **Hofstraat** is die straat die van de oude Vest noord opgaat tot aan de Laat.

De naamsoorspronk hebben wij niet kunne ontdekken ten waar een uithangbord, waarop een hofsteede geschilderd was, daar aanleiding had toe gegeven, of liever dat de boogaart van Adriaan Doedz. Van Medenblik, die in het Vijverstraatie 1540 met een tuynhuys was leggende, daar aanleyding toe heeft gegeven, vermits deese boogaart, toen de stad 1576 een huys over de Huijbrouwerssteeg aan zich nam om een nieu toegang na de oude Vest te verkrijgen, een voor zich bekwam. De naam van hof of hofsteede wierd vanouds vrij ruym genomen.¹

35. Het **Veijvertie** of **Veijverstraatie** is dat straatie dat uit de Hofstraat west opgaat tot in de Ridderstraat, doch voor het jaar 1600 liep het niet door, maar in dat jaar, volgens stadsresolutien, wierd er een woonhuys in de Ridderstraat opgekogt om de doorgang te maaken. Waarvan 't de naam ontleend heeft is ons onbekend. In stadsresolutien ontwaren wij wel dat er in het jaar 1562 beslooten wierd om een veijver voor de brouwerijen te doen schieten, doch de plaas die ze toen in 't oog hebben gehad is ons onbekend. Het is vrij waarschijnlijk dat voor de volkome bebouwing deese grond door de watergangen een sweem van een vijversloot heeft gehad. Dit doet ons aan 't Veijverslootie, dat agter de huizen van de oostzijde van de Hofstraat geleegeen is en zich in de oude Vest ontlast, denken.

36. Het **Klijn Veijvertie** is dat straatie, of liever steegie, dat uit het Groot Veijvertie noord opgaat tot aan de Laat.

37. Het **Veijverslootie**² is dat slootie dat uit de oude Vest onder het Hoeresluijzie door loop tot agter de erven van de huizen van de oude Vest, Hofstraat, Laat en 't Groot Nieuwland. Men heeft eens voorgehad dit slootie tot de Laat te laten doorschieten ofwel te dempen en er een straat van te vormen. Ten dien einde versogten de buuren van de Hofstraat, Laat en Groot Nieuwland 1711 om dit slootie te dempen, doch is waarschijnlijk om het ontryf der looijerijen als om de kosten die voor het uitloopen der prevaten behoorden gemaakt te worden, agterwegen gebleeven.

38. De **Quering** is die grond die aan de zuydzijde van de oude Vest tegen de stadswal geleegeen is waarna zij weleer toegang verschafte.

Zij was vanouds een moolenwerf, vermits de Queringmoolen er op geboud was. Het slootie, dat langs deese grond agter de huizen om loop, heet het Queringslootie,³ doch schijnd ook te hebbe geheeten 't Moolenaarsslootie 1590.

---

¹ 1577 zijn twee erven aan de *oostzijde* van de Hofstraat verkogt om te betimmeren.

² 1566 sting voor dit slootie een groot hek dat s'avonds, blijkens de ordonantie van dien tijd, door de portier van de Nieuwlanderpoort moest gesloten worden.

³ 1700 de moolenaars het afbreeken van de Queringmoolen geaccordeerd.

39. Het Groot Nieuwland¹ is die straat die van de oude Vest noord opgaat tot aan de Laat. De naam is waarschijnlijk ontleend van het nieuw aangewonne land. Zij lag noch in 't jaar 1400 buyten de stad.²

40. De Vloijesteeg is dat steegie dat aan de westzijde van het Groot Nieland ingaat tot aan de Veijversloot.

De naam schijnd aan de armelijke woningen ofwel aan de behoeftige bewooners toegekend te moeten worden, doch volgens oude quitscheldinge de Kopperssteeg.

41. Het Klijn Nieuwland is dat straatie dat van de zuydzijde van de oude Vest zuyd opgaat tot aan de Nielandervoort.

Het heeft de naam evenals het Groot Nieland verkregen. Lag noch tot het jaar 1572 buyten de stad.³

Op de voorgrond het plaveisel en de huizen van het Klein Nieuwland. 1811

---

¹ De overleveringe houden aan dat deeze straat in de zeventiende eeuw zoo kinderijk was, dat men er over de driehonderd daarin telden en ten tijden eener pestziekten, dat voor deeze straat aan bijde in- en uitgange een hek wierd gezet, zoodat niemand dan onvermeijdelijk in noch uit mogte gaan.

² Uit stadsresolutien: De toorn 1564 op 't Nieuwland te dekken met Rhijnse pannen om bij de portier bewoond te worden. Tot versterking van de stad zijn alhier 1573 8 huizen afgebrooken.

³ Quitschelding lade 7: 1557 den 12 january een stuk aangewas land, geleege tusschen de uiterste koorndoolen van 't Nieuwland en de Pieter Claasz. Kannemakers kalkovend, daar landen van zijn die Voormeer aan de noordzijde en de gemeene weg of dijk an de zuydzijde.

42. Het **Moolenbuurtie** is dat buurtie, dat aan 't end van de *oostzijde* van 't Klijn Nieuwland langs de kluf van de stadswal oost opgaat tot aan het slootie agter 't Wildemanshoffie. Het bestaat behalven de zijmuur en erf van 't poortiershuys noch uit drie woonhuysen. De naam hebben wij ontleend van de standermoolen De Zwaan, die in 't jaar 1757 noch stond op de stadswal even ten oosten de Nieuwlanderpoort. Door de roeden van deeze moolen, die langs de grond waren gaande, is de zoon van S. Spont, *meesterpruykemaaker*, omme de helft van de voornoemde eeuw doodgeslagen.

43. De **Noordzee** is dat erf, dat bij 't sluzie op de Spieringbuurt zijn ingang heeft, de naamsoorspronk is ons uit het ordonnantie voor de buurtmeesteren 1704 gebleeken van een uithangbord op de hoek van den ingang hangende te zijn.

44. De **Zakkestraat**¹ is die straat die van de varkemark noord opgaat tot aan de Laat, doch de naamsoorspronk is ons niet bekend. De stad had 1572 hier 5 huysen blijkens de 2 termijnen van de *cooppeningen*.

45. Het **Stadssteegie** is dat steegie dat van de varkemark langs de brouwerij van 't Zwaard noord opgaat tot aan de Laat. Het is op 't verzoek van een voormalige brouwer met deuren afgeslooten.² De oude naam is ons niet voorgekomen.

46. Het **Zoutkeetgraggie** is dat graggie dat van de varkemark noord opgaat tot aan de Laat. Het heeft de naam van de nabuurige zoutkeeten ontleend, doch word nu gemeenelyk het Stadsbuurtie genaamd, dewijl de stadstimmerwerf zich aan 't eind bevind. Het heet in de stadsquota het Zoutkeetstraatje.

De zoutkeet de Burg van Alkmaar met omringende bebouwing en werfbrug met koets. Links de stadstimmerwerf. 1797

¹ Den 11 may 1574 werd aan de vier staddienaars voor een jaarlijks pensioen ieder toegelegd 50 guldens en een vrije kamer in de Zakkestraat.

² Uit stadsresolutien: 1685 den 5 juni het steegie ten oosten van de brouwerij van 't Zwaard tot wederzeggen te mogen sluyten.

47. De Laatsgracht is die gracht die van de Koornstraat oost opgaat tot aan de Limmerhoek. Zij heeft haar naam ontleend uit de loop of uit de ontlasting van het meerwater. Men geeft aan zommige waterkeeringe de naam van verlaat, waarvan wij een sprekend bewijs hebben in de stads Geesterhout, dewijl die wateraftapping de naam draagt van de Verlaaties of het Verlaat. Deze gracht is eerst in de jaren 1564 en 1565 tot in de Bergermeer doorgeschooten.¹ Vanouds heeten men deeze gracht de Leede, ook Leet. 1573 aan de noordzijde afgebrooken 2 huizen en 3 kamers en aan 't oostend een kamer en een erf².

48. De Schoutestraat is die straat die van de Laatsgracht noord opgaat tot aan de Langestraat. De naamsoorspronk hebben wij niet kunnen ontdekken, maar wel dat zij vanouds de naam gevoerd heeft van Schoolstraat. Doch C. v. de Woude en G. Boomkamp meenen uit oude quitscheldinge dat ze in de jaren 1580 en 1586 de naam van Heerestraat had.³

49. De Breesgracht is die straat die uit de Schoutestraat oost opgaat tot aan 't Pajjglop. De naam heeft zij waarschijnlijk uit haar breete bekomen. Vanouds heeten zij de Caksloot, vermits zij voor het jaar 1500, volgens een schriftelijke verklaring door eenige oude lieden 1561 gegeven, berustende in het protekol van den heer Dirk van Foreest, zich evenals nu de Laatsgracht bevond, zoodat men aan wederzijde een plaating had waarlangs men na de Schoutestraat konde gaan en bij het Krebbesteegie lag over deeze sloot een bruggetie. Men besloot 1560 deselve te dempen, doch is eerts 1580 ten vollen gedempt geweest en wierd 1652 in 't midden met boomen beplant.⁴

¹ Uit 't memoriaal van de kerk: Een huys op de Leede strekkende afterwaars an der stedevest. 1562 den 31 mey wierd beslooten een huys en erve, weleer een runmoolen, aan 't eind van de Laatsgracht te kopen voor een stadstimmerwerf.

² Aan 't eind van de Laatsgracht is tot versterking van de stad 1573 afgebrooken 5 zoutkeeten, ieder 2 pannen en een kalkweid.

³ Uit een oud quitschuldige: 1580 agter 't gasthuys, 't mannegasthuys ten westen, de Heerestraat ten noorden en de Baksloot ten zuyden. 1586 agter 't stadhuys, 't mannegasthuys ten westen, de Heerestraat ten noorden en de Breesgracht ten zuyden.

Aan de westzijde van de Schoutestraat, het tweede huys van de Laatsgracht, staat in den gevel een opmerkelijke en vrij groote hartsteen, waarop is uitgehouden een herder wiens schaapen door wolven staan aangevallen te worden waartegen hij zich teweersteld.

Daaronder staat: IN DUISENT VRESN. Dit huis heeft Floris Duizendvreesen toebehoord. [in tekst in ander handschrift: Iemand van dezen naam bewoonde het huis in 1728.]

⁴ In ander handschrift: In 1557, zegt Roose, werd besloten het schavot achter het stadshuis op de Breesgracht te plaatsen.

Het gezicht van het Gaarenmarkt te Alkmaar van de Breesstraat te zien, 1789".

50. De Langestraat is die straat die van de Groote Kerk oost opgaat tot aan de Platte Steenebrug.

Zij heeft haar naam uit haar lengte verkregen, schoon zij in 't jaar 1440 noch Breestraat wierd genaamd. Het oostend en wel dat deel, dat van de Houtil tot de Mient is strekkende, is bekend bij de naam van 't Kruijswerk, doch vanouds genaamd de Kruijsstraat, welke naam ontleend schijnd te zijn van het kruys dat door dat gedeelte van de Langestraat, dat van het Paijglop tot aan de Mient is strekkende en door de Botterstraat en de Houtil word gevormd¹ ofwel van 't kruis dat op de eerste kermisdag ter vrije inkomste, in plaats van inluiding, wierd opgeregt.

In dorso: gezig van 't stadhuijs te Alkmaar van de Langestraat te zien en gedeelte van de Groote kerk, 1789. J.A. Crescent na't leven getekend 1790.

51. De Hoogstraat is die straat die uit de Langestraat over de Schoutestraat noord opgaat tot aan de Lange Nieuwesloot.

Zij schijnd haar naam uit de reijzing van haar grond verkregen te hebben. Binne korte jaren is door het graven op het erf van het westelijk hoekhuys van deeze straat, zoo mij door den eigenaar gezegt is, een sweem ondekt van een waterschoring en eenige blijken van een bruggetie.²

Blijkens het ordonnantie voor buurtmeesteren 1704 heet deeze straat de Papestraat.

---

¹ 1494 [in marge in ander handschrift: moet zijn 1492] werd er tusschen de schout Wullem van Poelenburg en drie Kaas- en Broodeeters op het Kruijswerk dapper gevogten, doch zij Frans Jonker, Roel Jansz. en Jan Huygensz. wierden gevangen, onthoofd en op raden gesteld.

In ander handschrift: In 1442 Breestraat geheeten.

² De groote Bank van Leeninge had men vanouds aan de noordzijde van de Langestraat op de oosthoek van de Hoogstraat en de klijne bank had men toen op de westhoek van de voornoemde straat. Op de puybalk stond: Hier leend men op de stok.

52. Het **Krebbesteegie** begint op de Nieuwesloot over de Lombaartsteeg en word verdeeld door de Langestraat en Breestraat en drie vakken of steegies.

Het eerste, van de Nieuwesloot tot aan de Langestraat, draag de naam van het Nauwe, ook wel het Lange Krebbesteegie. Het tweede, dat van de Langestraat tot aan de Breestraat strekt, noemd men het Midden Krebbesteegie, doch schijnd vanouds het Comans Machielstraatie geheeten te hebbe en het derde, dat van de Breestraat tot aan de Laat gaat, wild men dat het de naam van de waterkrebber of paalwerken, die voor den aanslag van het meerwater weleer hier gesteld waren, zoude ontleend hebben.

Wat hiervan zij laten wij voor hetgeen het is, schoon wij moeten bekennen dat het meerwater ouwlangs vrij diep stadwaars en wel tot deezen oord heeft gevloeid.¹

53. Het **Diggelaarsteegie** is dat steegie dat van de Laat noord opgaat tot aan de Breestraat. Of de naam van een der eerste bewooners afstamt ofwel van elders anders herkomstig is laten wij onbeslist. Het was 1563 maar vier en een tweede voet weid, doch de stad heeft toen van de belende noch drie en een tweede voet gekogt, zoodat het nu weid is agt voeten. De eigentlijke naams is de Diggelsteeg.

54. De **Pastoorsteeg** is die steeg die van de Breestraat noord opgaat tot aan de Langestraat. De naamsoorspronk is ons niet bekend. De oude overlevering na opgaven van *Cornelis* van der Woude maaken gewag dat op de plaas van het oostelijk hoekhuys in de Langestraat gestaan zoude hebben het binnebuytenhuyzie, toen de stad in haar eerste afscheyding of bewaling was. Om deeze traditie te loogestrafen, daartoe hebben wij geen genoegzame grond, tmeer als wij de stad voor het jaar 1300 in agt neemen.

55. Het **Vlaanderhof**² is die straat die van de Laat noord opgaat tot aan de Breestraat. Van waar deeze naam afstamd is ons uit de stadpapieren noch partekliere aantekeninge niet gebleeken. Of hier weleer het Hof van Vlaanderen heeft uitgehange is ons onbekend, maar wel dat het reets 1572 met tien woonhuyzen bezet was.

56. Het **Paijgelop** is dat gelop, doch nu een straat die van de Laat noord opgaat tot aan de Langestraat.

Vanouds was het genaamd het Papengelop, doch om welke reedene is ons onbekent.

57. De **Botterstraat** is die straat die van de Laat noord opgaat tot aan de Langestraat. Zij heeft haar naam ontleend van de kopbottermark die gedeeltelijk daar in word gehouwen. Doch vanouds moet zij volgens tradietie de Moolenstraat genaamd zijn geweest, dewijl men voorgeeft dat hier vanouds een moolen zoude gestaan hebben.

58. De **Huijbrouwerssteeg** is die steeg die van de Laat noord opgaat tot aan het Dronkenoord.

De naam is afkomstig van sulke brouwers die aldaar woonende en dezelve eerst gemaakt heeft, zegt C. v. d. Woude pag. 176.³

---

¹ Uit een zeer oude quitschelding: De Krebbesteeg ten westen en de Voormeer ten oosten.

² 1645 den 29 january was aan de westzijde van 't Vlaanderhof op de noordzijde van de Laat, blijkens een verkoop, de brouwerij van de Leeuw, eertijds genaamd de Zwankroon, strekkende tot aan de Breestraat.

³ In *ander handschrift: Huig de Brouwer woonde in het Huis met de 3 Kannen. Daar achter zijn bij het afbreken van het huis op de Laat nog 2 putten ontdekt, waarschijnlijk tot de brouwerij behoord hebbende.*

59. De Kapelsteeg is die steeg, die van de Laat noord opgaat tot aan de Hooge Steenebrug. Zij heeft haar naam ontleend van Onze Lievrouwekapel, die daar in is uitkomende.¹

In dorso: Gezigt de Kapelkerk op de Laat van binnen de stad Alkmaar.
Jacobus Andreas Crescent fecit 1814.

60. De Kitsteeg is die steeg, die van de Laat noord opgaat tot aan 't Dronkenoord. Zij heeft haar naam ontvangen van De Kit, die aan een der hoekhuizen plagt uit te hangen. Door een kit verstingde de oude een zeker soort van vat of vaatwerk.

61. De Zoutsteeg is die steeg die van de Laat noord opgaat tot aan 't Dronkenoord. Zij heeft haar naam ontleend van de zoutkeeten waartoe zij, voor de laatste vergrooiting der stad, van deese zijde een geregelde toegang verleende. Eigentlijk is haar naam Keetstraat.

62. Het Bontekoesteege is dat steegie dat van de Laat noord opgaat tot aan 't Dronkenoord. Het heeft de naam ontleend van De Bonte Koe die aan het westelijk hoekhuys op 't Dronkenoord geplaat is. Het word nu gemeenelijk het Koemanssteegie genaamd na de naam van de voormalige bewoener van dat huys.

63. De Limmerhoek is dat graggie dat van de Laat noord opgaat tot aan het Dronkenoord. Het schijnd de naam ontleend te hebben van de Limmer schuyten die vanouds in het nabuurschap aankwamen. Tanz heeft het de naam van de Turfmark, vermits de turfscheepen hier aankomen en lossen, doch in 't ordonnantie voor buurtmeesteren 1704 begind deeze hoek van de Zoutsteeg af oost op tot aan 't Dronkenoord.²

¹ De kapel is 1707 en 1708 merklijk verbeeterd. Het heeft toen de stad gekost, blijkens de reekening, zoo aan de timmerman, messelaar, lootgieter, steenkooper, houtkoper, smids, enz. f 28347:2:8.

² Vanouds noemden de buuren van de Limmerhoek deeze gragt, van de Zoutsteeg af tot aan de Turfmarkt, de Prinsegragt.

64 De Nieuwesloot is die gragt, die van het Dubbelbuurtie zich oost uitstrekt tot aan het Schaapesteegie, van daar noord opgaande onder de naam van de Korte Nieuwesloot¹ tot aan de stadswal.

De naam schijnd betrekkelijk dat oud slootie² dat agter de huizen van de noordzijde van de Koningsweg is leggende, nieuw te zijn, vermits dat slootie voormaals zich uitstreckte tot de tegenwoordige Paardenmark en van daar zuyd opging tot aan de Nieuwesloot. Over hetzelfde en wel voor de Korte Koningsweg lag een bruggetie.

Het wester gedeelte van de Lange Nieuwesloot, en wel dat deel dat van de Hoogstraat tot aan 't Dubbelbuurtie is strekkende, is blijkens oude quitscheldinge de Papengragt genaamd geweest. Deeze sloot is eerts 1576 door de minderbroersbogaart west op gegraven en in 't jaar 1803 van 't pesthuys tot aan de Ramen afgedamp't en uitgeschooten.³

Het Hof van Sonoy met gedeeltelijk met gaas opengewerkt hek met links het huis van Achten (Hof van Nordingen). In het water van de Nieuwesloot een man in een bootje. 1788

¹ In 't midden van de 18^e eeuw lag alhier tegenover de Baanegracht een trappiesbrug, evenals op de Laat bij 't Diggelsteegie, 't St. Jansbruggetie toen was leggende.

² 1556 Uit stadsresolutien: het sloote ag[er] de Koningsweg te dempen vanouds genaamd de Oude Sloot.

³ In ander handschrift: Agter het huis van den heer Woudenberg aan het Nachtklasbuurtie in de Nieuwesloot is aan de waal de waterpeil geplaatst, doch nu is die aan de wal van 't huis gesteld.

65. De Doelenstraat is die straat die van de Lange Nieuwesloot noord opgaat tot aan de Koningsweg.

Zij heeft haar naam ontleend van de twee schuttersdoelens die in de jaren 1509 en 1560 aldaar gebouwd zijn. Bevoorens schijnd zij de Papenstraat genaamd te zijn geweest, vermits de minnebroerskerk, de kerk van 't Jonge Bagijnhof, alhier stinge en de pastoor met zijn cappilaan van de parochiekerk aldaar, waar nu de schuttersdoelens staan, hunne woonhuizen hadden.¹ Ook stong er toen aan 't noordeind van deeze straat aan de stadswal een schiettoorn, de Papentoorn genaamd.

In dorso: De Nieuwe Doelen van Alkmaar van agteren te zien, Jacobus Andreas Cressant na 't leven getekend, 1789.

66. Het Nagtglasbuurtje is dat buurtje dat aan de noordzijde van de Lange Nieuwesloot tusschen de Doelenstraat en de Lombaartsteeg zich bevind.

Men geeft voor dat het de naam verkregen heeft van captijn Everd Nagtglas, die bij mistig weer zijn schip verzeylden en met man en muys verging. Deeze ongelukkige zeeheld zoude in het oostelijk hoekhuys hebben gewoond en het nagt- of uurglas in de gevel doen setten hebben.

---

¹ Men houdt het huys van *Jonkheer van den Nienburg* voor het huys van de pastoor. 1573 wierd alhier in de minnebroerskerk de dochter van de borstelmaaker op de Nieuwesloot door een canonskogel de harzenpan van 't hoofd geschooten.

67. De Lombaardsteeg¹ is die steeg die van de Lange Nieuwesloot noord opgaat tot aan de Koningsweg.

Zij heeft haar naam bekomen van de bank van leeninge die alhier word gehouden. Vanouds schijnd ze niet verder gestrekt te hebben als van de Koningsweg tot omtrent de Veerestraat. Het overige was betimmerd.

68. De Koningsweg² is die straat die van de Paardemark oost opgaat tot aan de Korte Nieuwesloot.

De naam heeft zij ontleend van koning Willem, vader van Floris de Vijfde, die als aanlegger van deeze weg 1255 word gehouden, waarvan naderhand een straat is gevormd. Het wester gedeelte, en wel dat deel van de Doelenstraat tot aan de Paardemark strekt, draagt de naam van de Korte Koningsweg, doch vanouds, blijkens oude quitscheldinge, wierd het de Heerestraat genaamd.³

69. De Raamen is dat graggie dat uit de Lombaardsteeg oost opgaat tot aan de Korte Nieuwesloot.

Het schijnd de naam ontleend te hebben van de laakenramen, die hier bevoorens zoude gestaan hebben toen de laakeweaverije in deeze stad noch in bloey waren. Doch het komt vanouds ook voor onder de naam van de Nieuwesloot.⁴

70. Het Raambuurtie of, eigenardiger het Inwijkie, is datgunt van de *zuydzijde* van de Raamen, dat ten noorden het hoekhuys op de westzijde van de Korte Nieuwesloot aan 't Raam-bruggetie langs 't voornoemde graggie gaat tot aan de uitgang van een der woonhuyzen in de Veerestraat.

Het bevat, behalven de noorder zijgevel van 't eerstgemelde huys, noch twee woonhuyzen. Even ten noorden hetzelfde had men in de agtiende eeuw over de Korte Nieuwesloot een bruggetie dat met trappen aan wederzijde opging.

71. De Veerestraat is die straat die uit de Lombaardsteeg oost opgaat tot aan 't Hof of Nieuwmark.

Wij meenen wel geleezen te hebben de Heerestraat, doch waarin kunne wij ons niet herindere.⁵ Waarschijnlijk heeft zij de naam van Veerestraat gekregen uit hoofden zij op 't Zijpse veerhoofd uitloop. Zij is de jonkste straat van alle de stadsstraaten en is uit den omtrek of grond van 't Wittevrouweklooster of van 't zogenaamde Hof van Zonoij, nu het diaconiehuy, gevormd toen de heer Bardesius dit gebouw aan *Jonkheer* Engbert Ramp 1644 verkogt had. De stad had al 1573 beslooten deeze straaten te doen maken.

---

¹ 1582 zijn twee erven om te betimmeren aan de *oostzijde* van de Lombaardsteeg verkogt.

In ander handschrift: 23 Juni 1778. Hij burgemeester Nassau-Woudenberg heeft de buurthuyzen gekocht; aldaar eenig eigenaar uit genomen het straatje rekwestreert, er om aanvoerende dat de stad er geen nut van, integendeel, ondervond heeft, willende hij straatje en wal onderhouden, toegestaan straatje en boomen, mits van de Lombaardsteeg westwaarts over 157 meter de plating onderhoudende en riool met onderhoud daarvan, te gedoogen van den beiden Doelen af naar de Nieuwesloot, welke conditiën Woudenberg voor altijd heeft aangenomen.

² Den groote Corneelus Drebbel, die 1572 binne Alkmaars muuren het eerste dagligt aanschouden, heeft eenige jaren in 't hoekhuys, alwaar toen de Stad Hoorn uithong, gewoond. Dit huys staat aan de kluft over de Doelestraat.

³ Uit stadsresolutien: 1572 den 27 dezember aan Cornelis Comans voor 't etting van 't weite op de Coningsweg toegelegd 6 guldens. 1574 den 24 april het weiten te koopen ten behoeven van de stad, mits een sloot langs de vest te schieten.

⁴ 1587 den 9 april wierd beslooten 't Raamveld te verkoopen om met huyzen betimmerd te worden.

⁵ In de Cronyk van Alkmaar van *Cornelis* van der Woude pag. 174.

72. De Nieuwmark, nu het Hof, is dat plijn, dat door het diaconiehuys, Veerebuurt en de Nieuwesloot omring word.

Het heeft in 't jaar 1706 ten dienste van 't Zijper veer 10 voeten gronds aan de zuythoek om een hoofd te vormen moeten missen. De naam is 1644, als toen nieuw zijnde, daaraan gegeven.

73. Het Schaapesteegie is dat steegie dat van de Korte Nieuwesloot oost opgaat tot aan de Houtilstraat.

Het heeft de naam ontleend van het uitgehouwe schaap dat aan een der hoekhuyzen geplaatst was. Vanouds wierd het Maria Magdalenastraat genaamd.

74. De Zijlstraat is die straat die uit de Langestraat noord opgaat tot aan 't Schaapesteegie. Zij was in 't jaar 1614 de Agterstraat genaamd, doch heeft op 't verzoek van de toenmaalige bewoners haar oude naam, die zij 1430 reets had, wederom verkregen en schijnd uit de zijl of watergang, die aan de westzijde van die straat gevonden word, de oude naam ontleend te hebben.

75. De Agterstraat is die straat die van 't Schaapesteegie noord opgaat tot aan de Paardesteeg.

Zij heeft haar naam ontleend uit haar legging ten opzichten van de Zijlstraat. Zij word ook wel de agter Agterstraat genaamd.¹

76. De Paardesteeg is die steeg die van de Korte Nieuwesloot oost opgaat tot aan de Sint-Pieterstraat.

Waarschijnlijk heeft zij haar naam ontleend van de paardemark die 1569 op de Koningsweg wierd gehouden.² In de stadsquoti heet ze de Koningsstraat.

77. De Sint-Pieterstraat³ [*in tekst in ander handschrift: 1462 al genaamd*] is die straat die van de Paardesteeg noord opgaat tot aan de stadswal.

Zij heeft haar naam waarschijnlijk verkreegen van de Sint-Pieterstoorn, die aan de stadsbuytenwal nabij deeze straat 1573 zich bevond, ofwel het omgekeerde.

Mij is door een man van hooge jaren gezegt dat in zijn kindsche jaren in het hoekhuys aan de stadswal een schoolmeester woonden, die veel kinderen in zijn school had, waaruit wij de voormalige staat van deze oord kunne bevroeden. 1573 is er een huys aan de *oostzijde*, de stadswal ten *noorden*, afgebrooken.

78. Het Buurtie is dat buurtie, dat van de oostzijde van de St. Pieterstraat gaat tot aan de brug van den Dijk die over de Mientergragt is leggende.

De naam is ons uit stadspapieren niet anders gebleeken. Het word ook in 't regelement voor buurtmeesteren 1796 aldus genaamd.

---

¹ 1573 den 13 september is in 't hoekhuys van de Agterstraat, waar Enkhuijzen toen uithing, door een canonskogel een vrouw, die bij 't troor sting om stukken voor haar kinderen te snijden, doodgeschooten.

² In de Paardesteeg staat in de agtermuur boven den ingang van 't huys van koning Willem 1252 in een hartsteen uitgehouwen 't Jerusalemsche wapen. Daar boven staat in letteren, waarop een hand is wijzende, BLIJT HIER OPIJNE REGEERT, zinnespelende op de toenmaalige kruystogt naar 't Heilig Land.

³ 1573 zijn in de St. Pieterstraat afgebrooken 2 huyzen, 4 kamers.

79. De Houtilstraat is die straat die van de Paardesteeg zuyd opgaat tot aan de Langestraat. Men wil dat zij haar naam ontleend zoude hebben van de houtkooperijen die hier weleer aanwezig, zoo men meend, zijne geweest, welke schuuren men tillen noemd. Wat hier zij laten wij onbeslist, schoon zij blijkens oude quitscheldinge de naam van de Houweelstraat heeft gehad, een werktuyg dat voor straatemaakers ononbeerlijk is.

80. De Mientergragt¹ is² die gragt die oudtijds van de Huybrouwerssteeg noord opging tot aan de stadswal bij de Bokkesluijs.

De naam schijnd te beteekene een buurt of samenwooning. Vanouds versting men door het woord meint of mient, een gemeente. Op deeze gragt sting noch 1591 de kraan. Huibrouwersgragt, Kaakgragt.

81. De Heiligegeeststraat is die straat die van de Spek- of Loogenbrug langs de waag west opgaat tot aan de Houtilstraat.

Zij heeft haar naam ontleend van het Heilige Geesthuys dat in de stadswaag is.³

De panden Mient 8, 10 en 12. 1819

---

¹ Dat deel van de Mientergragt, dat van de Huybrouwerssteeg gaat tot aan de Langestraat, draagt de naam van de Oude Kraan, dewelke in de gevel van het derde huis van die steeg noch in een hardsteen gebeiteld staat. Kraangragt of Korte Mient.

² De oostzijde van de Mient gaat van de Vischmark tot aan de het water van de Zijdam en dat gedeelte van de Mient van de noordzijde van 't Vnitse tot het water, zijnde een schuyne hengel van de Spek- of Loogenbrug, draagt de naam het Paardekajtie, afgezonderd door eijzere kettingen.

In marge in ander handschrift: 1557 het Mientwater verwijd en de wal met steenen platingen opgemaakt (Roose). Nog in 1479 wordt de Voormeer nabij de Mient genoemd.

1519 was op de Mient de kopbotermarkt.

1581 de turfmarkt van daar verplaatst.

³ In deeze straat schijnd 1597 noch een steene put gestaan te hebben.

In marge in ander handschrift: Korte Mient was het gedeelte benoorden de waag.

82. Het Plijn van de waag is die vlakke, die door de Mientergragt, stadswaag, Houutilstraat en de huizen ten noorde word gevormd.

Om deeze vlakke te verkrijgen zijn in de jaren 1558 ten zuyden 6 huizen en 1 kamer afgebrooken die toen op 2555 guldens getaxceert waren¹ en in 't jaar 1684 noch 5 huizen ten noorde, die op f 3131:13:8 gewaardeerd waren. Door deeze huizen wierd toen een straat gevormd, die bij de naam van de Sint Nicolaasstraat bekend was.

De Waag en het Waagplein met rechts het huis Het Klompje Gouds en links een doorzicht op de Mient. 1805

83. Het Moordenaarssteegie is dat steegie dat van de Schaape- of Kijfbrug west opgaat tot aan de Houutilstraat.

Waarvan het de naam verkregen heeft is ons onbekend en het ordonnantie voor buurtmeesteren 1704 alzo genaamd.

84. De Stadsstraatis of gangen zijne die straatis, die aan wederzijde van de Quakelbrug, nu de Bokkesluijs, die zoo ten oosten als ten westen langs de stadswal tot aan de Kooltuint en de Korte Nieuwesloot zich uitstreckende.

In het jaar 1519 waren se voor het meerendeel met woonhuizen beset. Op de oostzijde telden men toen 34 bewooners en op de westzijde 33 bewooners. In oude quitscheldinge de Quakelstraatjes.

---

¹ Doch zommige handschriften hebben ruym 3000 guldens te betaalen op vijf maydagen.

85. Het Dronkenoord¹ is die gragt die van de oude Bierkaij en Limmerhoek west opgaat tot aan de Mientergragt.²

Het heeft de naam ontleend uit de oude stand, vermits deezen oord uit de eilanden van den Voormeer, die des winters voor het meerendeel overstroombd wierden, is gevormd. Men heeft in 't jaar 1539 noch eenige erven aan de oostzijde om te betimmeren uitgegeven, mits zooveel gronds te laten leggen als er tot een straat noodig was.^{3 4}

86. Het Omloopie is datgeen dat nu de Vismark uitmaakt.

Daar wierd 1564 en 1565 blijkens stadsresolutieboek beslooten om twee huizen aan de noordzijde te koopen om de zoo-even genoemde mark te vormen. Het een huys was van Claas Gerritsz. Rijk, in 't ander van Trijn Lucas.

"De Vismarkt en Steene Brug te zien 't Alkmaar".

De Hoge Stenen brug en de visbanken gezien naar de Kraanbuurt en Mient.
Met stadsooievaar, houten lantaarn en op de brug een man met staartpruik. 1788

¹ 1579 den 1 july is bij de vroedschap beslooten, dat men niet meer dan een schrijver op de Dronkenoords Boom zal houden. 1573 is alhier aan de *zuydzijde* aan 't oostend 1 kamer afgebrooken.

² Op de noordzijde van deeze gragt, op de hoek van de Nieuwstraat, wierd den 7 october 1714 den pachter Sanje totaal geplunderd.

³ Dronkenoord *zuydzijde*. Omme den jaren 1773 woonden op deeze gragt naast den anderen ses perzoonen van verschillende kerkgenootschappen, als op de westhoek van de Zoutsteeg Abram Washuyzen, remonstrand, naast hem Jochem Maas, gereformeerd, op die Pieter Smidt, roomsch, op hem Jan Brugge, luthers, daar op Floris Lijnslager, menoniet, die door de Kitsteeg wierd gescheiden van Salomon Emanuel, jood.

⁴ Apotheeker, verwer, koekebakker, kruidnier, touwslager en oud roest of tagarijn

87. De Mienter-, nu de Platte steenebrug is die brug die voor de Langestraat over de Mientergragt geleege is.

Eertijds was zij van hout, doch was in 't jaar 1500 zoo bouvallig, dat men zich genootzaakt vond deselve ganz te vernieuwe. Maar de stad, door de jongstleedene troebelen zich buyten staat bevindende om de noodige reparatie aan de stad te doen, zoo booden kerkmeesteren van de Groote Kerk zich aan om het stadhuis en deeze brug van steen nieuw op te bouwen, mits aan hun het stal- of verstaangeld wierd afgestaan tot zoo lang de stad de uitgeschootene penninge terug had gegeven, hetwelke met dankbetuyging wierd aangenoomen.

Op deeze brug lag vanouds de Roo Steen en daarop sting ook de Kaak. Zij is weder vernieuwd in 't jaar 1639. De eerste steen is gelegd door de zoon van de fabarykmeester Jan Harps Schagen.

Aan 't zuydend wierd geboud het visafslagersshuyzie, dat in 't jaar 1799 door het vernieuwe van dat deel is weggebrooken. De naam heeft zij verkregen van de gragt waarover zij geleege is en van haar platte gedaante.¹

88. Het Fnidse is die straat die van de Mientergragt oost opgaat tot aan de Oude Bierkajj. Het word verdeeld in drie vakken, namelijk het Voorfnidse is dat vak dat van de Mientergragt tot aan de St. Jacobstraat strekt, het Agterfnidse is dat vak dat van de St. Jacobstraat gaat tot aan de St. Annastraat en het agter Agterfnidse is dat vak dat van de St. Annastraat tot aan de Oude Bierkajj loopt.

Het was vanouds ten deelen een waterkanaal. Over de naam sullen wij ons alsnoch niet uitlaaten, maar opgeven dat het in het jaar 1492 gedeeltelijk bewoond wierd en dat er in 't 1506 door kerkmeesteren eenige erven om te betimmeren aan 't Fnidsewater wierd uitgegeven, alsmeden in 't jaar 1516, mits zoo veel gronds te laten als tot de Fnidsestraat behoorde.

89. Het Appelstraatie² is dat straatie dat uit 't Fnidse noord opgaat tot aan de Kuijpers- of Lubbersbrug.

Het heeft de naam ontleend van de appelmark die op de Voordam 1519 al wierd gehouden.

90. De Heekelstraat is die straat die uit het Fnidse zuyd opgaat tot aan het Dronkenoord. Waarschijnlijk heeft zij deeze naam van 't vlas heekelen, toen de linneweverijen alhier ter steede in bloey waren, ontleend. Doch zij was vanouds genaamd de Sint Jansstraat³ welke naam zij van de St. Jansheeren, hetzij van Haarlem of Utrecht, die de Lievrouwekapel gestigt hebben, verkregen.

91. De Hooge Steene- of Visbrug is die brug die voor de Sint Jansstraat en de Kapelsteeg over het Dronkenoord geleege is.

Zij is 1591 uit het water van steen ses voeten hoog met drie pijpen of oorgaaten opgehaald. Bevoorens was het een houtte brug en wierd de Visbrug genaamd uit hoofden dat de vismark daar op en op 't Vlaanderhof wierd gehouden eer de tegenwoordige vismarkt geboud was. De naam van Hooge is betrekkelijk de Platte Steenebrug en de naam van de Sint Jansbrug is verouderd.⁴

---

¹ Op deeze brug is 1574 den 11 dezember 's morgens ten ses uren den zalige Eilardus van Waterland, pastoor van Alkmaar, met David Leonardusz., cappilaan, opgehangen.

² In ander handschrift: Appelstraat.

³ In ander handschrift: 1458

⁴ 1591 is de Visbrug aangenoomen te maaken van Bastiaan Kempe voor 615 guldens. Men noemd deeze sluyzen noch bruggen omdat ze bevoorens houten bruggen waren.

Hooge Steenebrug. Deeze naam is na ons inzien een verbasterde. Denkelyk is de H voor de B in't gebruykt geraakt. Waarschijnlijk[k] zal deeze naam behooren te zijn de Booge Steenebrug, vermits dezelve uit drie boogen bestaat of omdat het Huys met de Boogen nabij dezelve heeft gestaan.

92. De **St. Jacobstraat** is die straat die van het Dronkenoord noord opgaat tot aan het Luttk Oudorp, doch word door het Fnidse in twe'en gedeeld, waarvan 't klijnste deel het Klijn St. Jacobstraatie word genaamd.

Vanouds was het een sloot. Men besloot 1569 om de Kaksloot op 't Dronkenoord te dempen en wierd 1570 gedempt toen de stad een kamer in 't Fnidse kocht om door het wegbreeken de straat te verkrijgen. Waarschijnlijk is de naam uit een godvrugtig gebruyk, van namen der heilige ten hunne gedenken aan straten te geven, afkomstig.

93. De **Nieuwstraat** is die straat die van het Dronkenoord noord opgaat tot aan het Luttk Oudorp.

Ze word evenals de vorige straat door het Fnidse in twe'en gedeeld met behoud van de naam. De naam is betrekkelijk ouwer straten daar aan gegeven.¹

94. De **St. Annastraat** is die straat die van het Dronkenoord noord opgaat tot aan het Luttk Oudorp en word evenals de twee vorige straten door het Fnidse in twe'en gedeeld met behoud van de naam, die waarschijnlijk als die van de St. Jacobstraat daaraan gegeven is.

95. De **Keijzerstraat** is die straat die uit de St. Annastraat oost opgaat tot aan de Oude Bierkaj.

Zij was vanouds een sloot die in de Voorneer zich ontlaste, waarvan de geul die in 't midden noch is loopende de gedagtenis bewaard. 1607 wierd eerst beslooten deselve te dempen en tot een straat te maaken. 1609 den 12 july wierd er vastgestel dat de halve kosten van het maaken der geul voor de gebruykers zoude zijn, doch op 't verzoek van de buuren van 't Hondsbos, den 29 augustus desselfs jaars, wierd er beslooten dat de stad de kosten zoude dragen, doch de gebruykers de reparatie.

De naam, zegt *Cornelis van der Woude*, heeft zij van diegeener die het eerste huys aldaar heeft doen bouwen, wiens naam Keijzer was. Altanz in de gevel van 't huys dat in de St. Annastraat recht over de Keijzerstraat staat is in een hartsteen uytgehouden het keijzerlijk wapen, doch is nu, toen de wapens vernietig wierden, er uitgebeyteld.

96. Het **Spaansleersteegie**² is dat steegie dat uyt de Keijzerstraat zuyd opgaat tot aan het Dronkenoord, doch waarvan het de naam verkregen heeft is ons niet gebleeken, maar wel dat het in de stadsresolutie de naam voerd van het Hoornvaartssteegie, doordien de Hoornse beurtscheppen 1606 op 't Dronkenoord bij de Roogans nabij dit steegie haar legplaas verkregen.³

97. Het **Bakkersteegie** is dat steegie dat uit de Keijzerstraat noord opgaat tot in 't agter Agterfnidse.

Het heeft de naam van de bakkerij van het Alemoessniershuys, die zich op het oosthoekie in Fnidse bevond. Als bakker was Pranger. In dit steegie waren 1761 noch drie huizen die bewoond wierde en een agterhuys waarin een braymatres met veel braykinderen woonden, doch nu is het ganz vervallen en ten eenmaalen onbruykbaar.

---

¹ 1594 den 18 mey wierd van stadswegen beslooten om onder de buytenste brug een wooning te maaken en daar op te stellen een toornie met een slagklok en wijzer tot geryf van de buuren in de Nieuwstraat en op 't Oude Hondsbos, doch den 9 augustus beslooten het na te laten.

² Ook Spaansch Leegersteegie.

³ Deeze laaste naam van 't Hoornvaarderssteegie behoord eigentlich tot dat steegie dat op de noordzijde van 't Dronkenoord ten westen het vierde huys van de Nieuwstraat west aan zijn in- en uitgang heeft.

98. Het Stadssteegie is dat steegie dat even ten oosten het Bakkerssteegie uit de Keijzerstraat noord opgaat tot in het agter Agterfnidse.

Het had vanouds de naam van het Zevenhuyzessteegie, dewijl het langz het erf van den burgemeester Zevenhuijsen was loopende, op wiens verzoekt de toenmailige regeering dit steegie door zijn Ed. met deuren liet afsluyten.

99. Het Krom Elleboogsteegie is dat steegie dat uit de Keijzerstraat zuyd, oost en weder zuyd opgaat tot aan het Dronkenoord.

Het heeft de naam van de bogten waarin het zich krompt.

100. De Oude Bierkajj¹ is die gragt die van het Dronkenoord noord opgaat tot aan het Luttik Oudorp.

In 't jaar 1597 lag in het midden over het Keijzerstraatslootie een bruggetie en toen de kraan² 1592 van de Mientergragt wierd weggenoomen is dezelve op deeze gragt voor het agter Agterfnidse gezet. Zij heeft de naam van de koophandel en de verzending der bieren, die vanouds in deeze stad vrij aanzienlijk was, ontleend.³

Gezicht vanaf de Zakkendragerssluis langs de Bierkade (de toren van het accijnshuis nog zichtbaar) op de Langebrug die naar het Veneetse Eiland voerde. In het midden de Voormeer. 1789

---

¹ Eigentlich Bierkade.

² Waarschijnlijk heeft men zig hierin vergist; zal dienen te zijn: voor de Keijzerstraat, alwaar men noch de uitzetting of verbreeding van de gragt zeer gepast daartoe gewaar word. Men heeft ook sporen dat men hiervoor had de Langebrug op 't Eiland te leggen.

³ Ze voert ook de naam van de Plaggersgragt.

101. De Schipperskaij of -kade is dat plijn dat ten oosten de oude Bierkaij of -kade meerwaars uitstrek.

In het jaar 1607 wierd eerst beslooten om voor de Amsterdamse beurtscheepen alhier een hoofd te doen maaken, schoon er in 't jaar 1606 al geordoneert was dat de voornoemde beurtscheepen in plaas van bij de Roogans op het Dronkenoord voortaan alhier moeste leggen en in 't jaar 1611 wierd de brug van deeze kaij tot op het Veneetsche Eiland gelegd.

Men heeft dezelve 1652 vernieuwd en de kaij merkelijk vergroot. De oorspronk van de naam behoeft geen omschrijving.

102. Het Luttik Oudorp¹ is die gragt die van de Oude Bierkaij west opgaat tot aan het Appelstraatje en de Kooltuijn.

Op deeze gragt sting noch 1558 twee kalkovens en daar lag toen noch een sloopstimmerwerf en aan het eind sting een wachthuys. Het wierd 1571, evenals het Dronkenoord, met boomen geslooten². De naam schijnd zoo veel te kennen te geven of men zijde Klijn Oudorp. Cornelis van der Woude zegt dat oudtijds onder die ban hoorde; met welk regt moet uit de oude landverdeeling nagespoort worden.³

103. De Voordam is die gragt die van den Dijk zuyd opgaat tot aan de Zijdam.

Alhier wierd 1519 de appelmark al gehouden en 1558 wierd de Mientergragt van de sluis tot de hoek van de Zeijdam verweijd en mit nieuwe platinge gemaakt, mits die condietie dat die van de Voordam hunne houtille, die langs den Voordam op 't water stingen, zoude afbreken.

In dorso: "Gezicht te Ploterij van de Schapenbrug af te zien de Voordam. Schets is gemaakt den 18 julij 1808. Jacobus Andreas Crescent Fecit."

¹ Op de noordzijde van deeze gragt, over de Sint Annabrug, wierd den 7 oktober 1714 den pachter Adolf Kromhout totaal geplunderd.

² 1572 zijn toen aan de noordzijde van 't Luttik Oudorp afgebrooken 3 huysen onder de vestingmuur begrepen en 1573 noch 4 huysen en bij de Rotoorn 2 kamers. Aan de zuydzijde op 't end 1 huys.

³ 1573 den 20 september verbrijselfde op 't Luttik Oudorp een canonskogel, die door het venster van een der woonhuysen kwam, de stoel waarop een meisie zat te spinnen met het wiel beneffens de tobben waaraan een vrouw stond te wassen. Op dit pas waren er zeven menschen in dit huys, doch niemand wierd beschaadig.

104. De Zeijdam, ook wel de Zeijldam, is die gragt die van de Voordam oost opgaat tot aan de Agterdam.

Ze komt ook voor onder de naam van Zeijdeldam.

105. De Dam. Hierdoor verstond men vanouds die grond, die de Voor-, Zij- en Agterdam in zich bevatte en door den Dijk ten noorden wordt beperkt.

De 5 meest oostelijke huizen aan de Zijdam. Met luifels, uitstaltafels en banken.
Het meest linkse huis met opschrift 'zeep bij Pont'. 1806

106. De Agterdam is die straat die van de Zeijdam noord opgaat tot aan den Dijk. Denkelijk zijne de naamen van deeze drie dammen oorspronkelijk uit de gedaante van het oude land, dat evenals een waterkeering voor den aanslag van het meerwater was leggende, want indien het een opgeworpen dam geweest is, dan behoore de namen van Voor- en Agterdam met elkander te verwisselen, anders is het leidelijk.

107. Den Dijk is die weg die van de brug, die voor het huys van koning Willem 1252 over de Mientergragt is leggende, oost opgaat tot aan de Vriesepoort, van daar zich uitstreckte tot aan de driesprong.

Zij is op laast van koning Willem, vader van graaf Floris, 1255 gelegd om een geregelde toegang tot het kasteel Toornburg te hebben. Zij diende ook voor een dijk in deeze moerige landen, waar uit de naam ontleend is. Vanouds komt ze voor onder de naam van de Vriesemark.¹

---

¹ 1573 in 't beleg is agter of ten noorden van den Dijk, agter 't Vergulde Varken, een schuur en een stuk erf en agter, daar nu 't Paardshoofd is, een schuur afgebrooken.

108. Het Kaarsemaakersgraggie is dat graggie dat van de Bokkensluijs zuyd opgaat tot aan den Dijk.

Het was vanouds genaamd de Quakelgragt uit hoofden dat toen, waar nu de Bokkesluijs is leggende, een Quakelbrug lag. De andere naam is denkelijk van een smeersmelterij, die daar misschien gestaan heeft, ontleend.¹

109. De Heerestraat² is die straat en dat gedeelte van den Dijk dat van Toornburg noord opgaat tot aan de Vriesepoort.

Denkelijk is deeze naam uit een verbastering herkomstig en zal behooren te zijn de Heijerstraat, een straat waardoor de heyerleegers of de toenmailige gewapende burgeren tegen de Westvriese en 1573 tegen de Spanjaars in aantog waren.

De Friese binnen- en buitenpoort gezien vanuit de Herenstraat, met een travalje op de hoek van de Dijk en de Herenstraat. 1809

110. Toornburg³ is die straat die van de Kooltuijn oost opgaat tot aan de Slijkstraat.

In 't jaar 1564 wierd van de toemailige regeering der stad beslooten om het lante geleege agter 't Luttk Oudorp, genaamd Toornburg, te koopen en 1565 wierd de stad besitster van het lante Hoog Toornburg, geleege binne de stadsvesten, mitsdat het huys en boogaard van Huijbert Pieterz. in de Kooltuijn moest blijven staan.

Doch in 't jaar 1569 is er eerst besloote om de erven van 't slot Toornburg om betimmerd te worden te verkoopen. De naam behoord geen omschrijving, vermits deezen grond een deel is van 't kasteel Toornburg.

¹ 1666 is de Quakelgragt aan wederzijde met nieuwe plaatinge gemaakt.

² Bij de Vriesecheport zijn tot versterking van de stad 1573 afgebrooken 10 huizen, 3 kamers en buyten de poort 3 huizen, 2 kamers.

³ Dwars Toornburg is dat stratje dat bij de Roo Koeswagen tot de trappies aan de vest gaat.

In ander handschrift: Een huisje op Toornburg, afkomstig van een huis volgens besluit van 5 januari overgenomen van de erven van Gerrit Matheusz. van der Mars of van der Maersche en ten koste der stad in 1841 vervijzeld. 14 december besluit men te beproeven het door fabriekmeesters tot redelijken prijs te doen verkoopen.

111. De **Kooltuijn** is dat graggie dat van Toornburg zuyd opgaat tot aan 't Luttik Oudorp. Corneelus van der Woude, stadscronykschrijver, geeft voor dat het de naam ontleend heeft van de warmoesierstuynen die hier van 't kasteel Toornburg zoude geleege hebben.¹ 1566 staat in de orde op 't sluyten der poorte enz. dat 't hek van de Kooltuijn 's avonds wierd geslooten.

112. De **Spanjerstraat** is die straat die uit de Kooltuijn oost opgaat tot aan de Agter- of Wageweg. Waarschijnlijk heeft zij haar naam uit het beleg van de stad 1573 door de Spanjaars verkregen, dewijl het aan dezen oord vrij bloedig was.

113. Het **Wurmbakkerssteegie**² is dat steegie dat uit de Spanjaarstraat zuyd opgaat tot aan 't Luttik Oudorp. Het heeft de naam ontleend van zulke fabarieken die misschien vanouds daar geweest hebben.

114. De **Slijkstraat** is die straat die uit de Spanjaarstraat noord opgaat tot aan Toornburg. Waarvan de naam ontleend is diend men te gissen. Niet onwaarschijnlijk is het dat deeze grond vanouds vrij slikkig of moerig was. Ook kan 't zijn dat in 't nabuurschap een vullis- of slijkkuyt geleege heeft, waarin stadsslijk en vullis wierden geworden, gelijk er noch aan de stadswallen worden gevonden. Deezen oord heeft verbaasde veranderinge ondergaan.

115. De **Wageweg** is die weg die van Toornburg langs de stadswal oost opgaat tot aan het Waterpoortie. Bevoorns strekten dezelve niet verder dan tot de brouwerij van 't Lam, doordien van daar de stadswal tegen de agterhuys van de noordzijde van het Luttik Oudorp was leggende. De naam is oorspronkelijk van de gedeurige pasaat der wagens, doch nu word ze de Agterweg genaamd, uit hoofden zij op de uiterste grensen van de breeten der stad is geleege.

116. De **Karmelksteeg**, nu **Wortelstraat**, is die steeg die van de Wageweg langs 's lands hospitaal zuyd opgaat tot op het Luttik Oudorp. Zij was aldus genaamd blijkens oude quitscheldinge in de jaaren 1575 en 1607, doch om welke reedene is ons daarbij niet gebleeken³, maar wel, dat zij in latere quitscheldinge de Wortelstraat word genaamd.

117. Het **Moolenpad** is, blijkens de oude quitscheldinge van de huizen aan de noordzijde van 't Luttik Oudorp nabij de Rotoornsbrug, dat pad dat agter die huizen noord opging toen de stadswal 1643 tegen de agterhuizen aan lag, evenals nu noch de stadswal tegen de agterhuizen van het Heiligeland is leggende, doch wierd 1644 uitgezet en mit een binnen- en buytenmuur gemesseld.

---

¹ In 't quohier van 1558 staan maar 16 huizen in de Kooltuijn geboekt.

1572 een huys in de Kooltuijn afgebrooken en, zoo 't schijnt, staande op de naam van de stad Alkmaar en is nu een straat, zegd de aanteekening.

² In *ander handschrift: Wormerbakkerssteeg. Een bakker die Wormer beschuit (scheepsbeschuit) bakte.*

³ In deeze steeg, aan de westzijde, zijn noch in de agtermuur agter 't hoekhuys op 't Luttik Oudorp geplaatst twee kogels, die ten tijde van 't beleg 1573 aldaar waren geschooten.

1573 is aan de *oostzijde* een kamer afgebrooken.

118. Het Heiligeland¹ of Schermeerweg is die straat die van het Waterpoortie oost opgaat tot aan de Schermeerpoort.

Waarvan 't de naam ontleend heeft is voor ons verborgen, ten waare wij het afleiden van het kerkenland, dat de groote St. Louwerenskerk in den Voormeer in eigendom heeft beseeten en door kerkmeesteren van tijd tot tijd ten betimmering zijne uitgegeven, blijkens het kerkeboek. En dewijl alle kerkelijke bezittinge in die dagen geestelijke goederen wierde genaamd en aan Gode toegeweid erkend, zoo komt het ons niet oneigen voor, temeer daar een der eilanden in't nabuurschap het Kerkeland heeten. De tweede naam is te kennelijk om er iets van te zeggen.²

De Waterpoort van buiten met ophaalbrug en achterzijde Zakkendragershuis.
Op de voorgrond twee mannen met zeisen. 1789

119. Het Veneetsche Eiland is dat deel van de stad dat door twee bruggen aan de Schipperskaj en het Heiligeland gelegd is.

In de oude gedenkschriften komt 't zoms voor het Fnidse Eiland. Of dit ontstaan is omdat het voor het Fnidsewater geleegen was of dat men vanouds Fnidse en Venetie voor eener hebben gehouden omdat deezen oord tot aan de Mientergragt uit eilanden bestaan ende een nauw verband had met het Veneetsiaansche gemeenebest, laten wij onbeslist.

De zuyd- en westzijde voert de naam van de Nieuwe Bierkaj, ontstaan uit het besluit 1614 van de toenmalige regeering dat alle biersteekers na die tijd aldaar hun verblijf moesten nemen, indien zij die handel begeerde uit te oefenen. Hiervan heeft men noch een gedenkstuk aan de westzijde, het twee huys van de noordhoek, alwaar in een hartsteen is uitgehouden deze woorden: 'toen men 1614 schreef, men ons alhier op 't Eiland dreef'.

¹ 1586 een lijnbaan ten noorden de huizen waar nu 't Heiligeland is, zegd een oud handschrift en in de stadsquotie heet 't Heiligeland de Deventer Houtmark.

² 1576 den 20 july de afgehaalde erven te verkoopen, mits een straat ten noorden van de Voormeer te laten en geen kalkovens, zoutkeeten, noch timmerwerven te maaken. Eigentlijk staat er 'straat en erven aan de noordzijde van de Voormeer geordoneerd, enz.'

In ander handschrift: 1555 werden 3 stukken aangewonnen land in de Voormeer verkocht.

In ander handschrift: Draagt ook de naam van de Schermeerstraat en de Deventer Houtmark

De oostzijde voert de naam van Slakkemark. Waaruit ontstaan is ons niet gebleeken. Dit Eiland word door een steegie, dat van de zuydzijde gaat tot aan de noordzijde, in twee deelen gedeeld. Het word in oude quitscheldinge het Gemeenesteegie genaamd.¹ Het Eiland is eerts 1607 en 1608 uit den Voormeer aangewonnen en de brug 1611 gelegd, in 1613² en 1614 erven, om te betimmeren, verkogt.³

Gezicht op de Accijnstoren en in de Bierkade vanaf de brug over het Verdronkenoord; rechts de huizen van het Eiland. 1800

120. Het Hondsbos is dat gedee[el]te gronds waarop de runmoolen, de stadsschuur en de sloopstimmerwerf gebouwd zijn.

Het beslaat juist het vak tusschen de twee stads hooge bruggen. Het word door een slootie dat oost opgaat, in twee gedeeld. Vanouds was 't aan het Heiligeland gehegt, doch in 't jaar 1613 wierd aan de biersteekers toegezegd van binnen 6 jaren ten noorden een doorvaart te doen graven⁴.

De naamsoorspronk is ons onbekend, ten waare wij durfden stellen, dat het evenals het berugte Hondsbos gelegen aan den Noorder Ociaan van den aanslag en geloey der wateren in het oude paalwerk de naam verkregen had.⁵

¹ Doch waarschijnlijk heeft 't vanouds het Plaggerssteegie geheeten. [*in tekst in ander handschrift: plaggers zijn dephouders en aankoopers van vreemde bieren*]

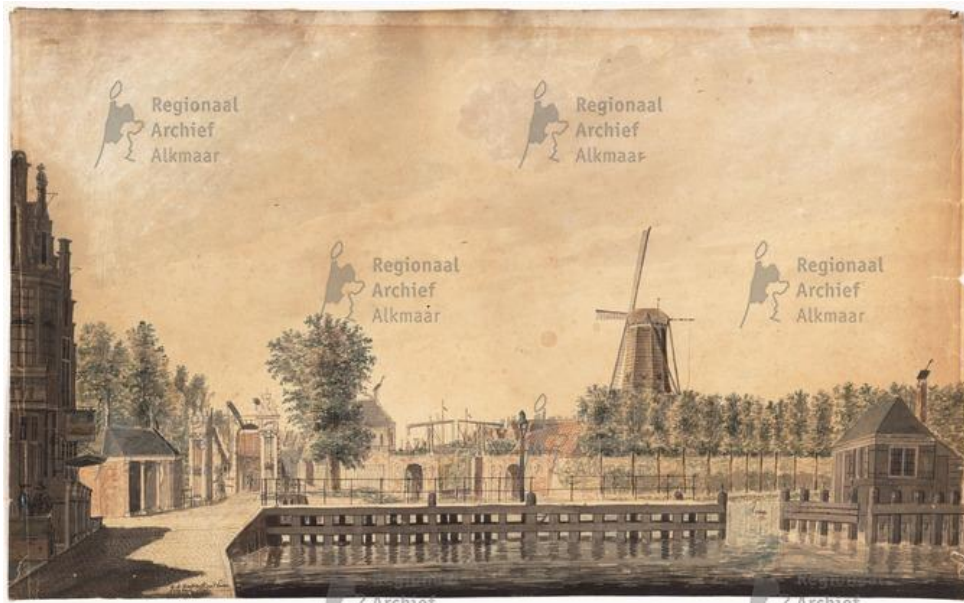
² Den 27 july 1613 zijn de koopers van de erven op 't Eiland toegezegd dat er in 30 jaren geen verandering zal gemaakt worden omtrent de wooninge van de biersteekers en dat men binne de ses jaren een opening tot een deurvaart in de stadswal ten noorden het Hondsbos zal doen maaken.

³ 1681 zijn de plaatinge aan 't Eiland in de stad vernieuwd tot lasten der huizen. Ieder genevens zijn huys selfs te betaalen het arbijsloon, de stad de materiaalen.

In ander handschrift: De brug tusschen het Heiligeland en het Eiland werd de Knoppebrug genaamd.

⁴ *In ander handschrift: Het Hondsboscherf van de Bierkade is daar overgebracht*

⁵ In de kas op de kamer van burgemeesteren, lade 1, lag een oude quitschelding, waarin voorkomt: 'dragen regenten van 't Hondsbos aan de stad op het gemeenelands erf, belend de lijnbaan ten oosten, de oude keeten ten zuyden en de Voormeer ten westen en ten noorden'.

De Boompoort met Hoge Brug, runmolen, steiger en sassershuisje.
 Links het Zeglis met de logementen en hun uithangtekens 'het Alkmaarsche Veer'
 (goed logys) en 'de Schelvis'. Bij het wachthuisje enige Franse militairen. 1796

121. De Meergragt, nu den Voormeer, is die gragt die van de Turfmark oost opgaat tot aan de Boompoort.

Zij heeft haar naam van de voormalige Voormeer, waaruit zij is aangewonnen, verkregen. 1549 verkogten burgemeesteren aan Jan Pijns, bailliuw van Wassenaar, het aangewonnene land in den Voormeer voor 158 guldens en 10 stuyvers, mits hij drie jaren lang al het vuilnis, zoo uit de kuilen als van de wallen, zoude doen haalen en twee slijkschuyten om die modder uit het Luttik Oudorp en Dronkenoord te baggeren. Deze gragt is 1575 binnen de stad getrokken en 1611 tot het bewoonen bekwaam.

De bewooners van den Voormeer hadden vanouds ten opzichten van de Boompoort vrij poortgeld; uit wat hoofden is ons niet gebleeken. Op 't verpondingboek staat Nieuwgragt, ook Nieuwstad.

Den Voormeer¹ is die meer, die ten oosten van de stad voor't jaar 1400 de Mientergragt bespoelden en zich met een kil, het Seggelis genaamd, in de Schermeer ontlasten.

Ten noorden wierd hij door de Zwin- of Zwijnmeer en ten zuyden door den Agtermeer begrenst. Het oostelijk deel van de stad is van deselfs eilanden gevormd, doch is eerst 1575 binne de stad getrokken.

¹ Uit 't oud quohier: De landen in de Voormeer geleegeen bedroegen in alles 15 morgen en 5 roeden, onder dezelve een, daar een kalkovend op had gestaan, 1479 en 1480 noch tot aan de Mientergragt. Lang, blijkens oude kaarten, 213 roeden en breed 146 roeden.

Gezicht op de Voormeer. Op de voorgrond een afgemeerde schuit bij de accijnstoren
Links de ingang van de Boompoot. 1809

122. De Turfmark is dat graggie dat van den Meergragt zuyd opgaat tot aan de Agterquesel. Het heeft deeze naam ontvangen van de turfmark die alhier geordoneerd wierd. Waarschijnlijk heeft het vanouds geheeten de Voorquesel, ten waare men wilden dat het de Leligragt, evenals de brug, die over de Meergragt geleegeen is, de naam voerd na de gewezene brouwerij van de Leli, naderhand de Gekroonde Star genaamd. Op 't verpondingboek staat Agterwesel.

Foto naar een tekening uit ca. 1800 van Bierbrouwerij "De Starrekroon",
gebouwd 1661, later verbouwd tot RK Weeshuis. 1922

123. De Agterwesel is dat graggie dat van de Turfmark oost opgaat tot aan het Sandersbuurtie. Na de oorspronk van de naam behoore wij te gissen. Op 't verpondingboek staat Agterwesel.¹

124. Het Sandersbuurtie² is dat buurtie, of liever graggie dat van de Meergragt zuyd opgaat tot aan 't Plijn en Agterwesel.

Het draagt ook de naam van Sandkolk. Vanouds moesten de sandschippers het sand alhier overneemen. Uit dien hoofden zal het het Sanders- of Sandwerkersbuurtie genaamd zijn, ook de Sandhoek en Sandsloot.

125. Het Raaksie is dat straatie dat van de Boompoort langs de stadswal zuyd opgaat tot aan het Plijn.

De naamsoorspronk is ons onbekend. Op 't verpondingboek staat Raaxzie.

126. Het Plijn is dat gedeelte gronds dat aan het eind van de Schulpgragt tegen de stadswal aan legt.

Het was 1597 noch een waterpoel en is, na het tot land gevormd was, met ipenboomen bepland, die toen den heer Antoni Westhoven van burgemeesteren verkreeg om van deeze grond een plaaziertuyn te maaken, zijnen uitgeroeid. Deeze tuyn heeft korte jaren gestaan en na het afbreken is er een schulperf van gemaakt.

127. De Schulpgragt is die gragt die van het Plijn west opgaat tot aan Zevenhuijzen.

Ze voerd ook de naam van Schulpkolk, doch gemeenelijk de Schulphoek. Deeze naam is ontleend van de schulpen die daar worden opgelost, heet ook de Kolksloot.

128. Zevenhuijzen is dat graggie dat van de Schulpgragt west opgaat tot aan de Keetsloot.

Het heeft de naam verkreegen van de zeven woonhuijzen die aldaar geboud zijn. Is in oude quitscheldinge bij de naam van de Nieuwstad bekend.

129. De Keetsloot is die gragt die van Zevenhuijzen en van de zuydzijde van de oude vest zuyd opgaat tot aan de stadswal.

Zij heeft haar naam van de zoutkeeten die aan wederzijde weleer geboud waren, doch nu aan de westzijde zich alleen bevinden.³

---

¹ In 't ordonnantie voor de buurtmeesteren 1704 word het het Agterom genaamd en in oude quitscheldinge de Kolkstraat.]

² Aan de *oostzijde* van dit buurtie, het tweede huys van 't Plijn, staat op de puybalk met zeer oude letteren uitgehouwen: 'Men word zoo menigmaal belasterd en belogen van vuyle lasteraars die zelfs niet en dogen. Maar als God ons Lijdsman is, geen quaad kan ons ontmoeten. Al valt het zomtjids zuur, den Heer zal 't weer verzoeten'.

³ 1605 den 11 july verbranden de oude zoutkeeten met omtrent 3000 manden turf. Na den opbouw verbranden ze weder 1619, doch zijn alle toen niet opgeboud. Deeze sloot of invaart is binne weinig jaren merkkelijk versmald en verkort doordien wederzijdse wallen en aan 't end zijne uitgezet.

De zoutkeet de Eendracht. Rechts de stadstimmerwerf met opgestapelde turf. 1804

130. De **Kaasbaan** is dat buurtie of regel huizen dat aan de stadswal ter zijde van de meelmoolen de Wolf zich bevind.

Of het de naam van het kaasen, dat binne deeze stad vanouds drok in swang was, verkreegen heeft, ofwel van het spinbaantie dat oudtijs van dit buurtie in de stadsonderwal oost opging tot aan het Razijnebolwerk, is voor ons verborgen.¹

---

¹ 1585 werd gewag gemaakt van 't verkoopen van een erf of lijnbaan bij de kaasbaan.

Straaten en steegen die weleer aanwezig waren, doch nu niet meer gevonden worden, beneffens eenige steegies, plijnties en gloppen, die nu noch overig zijn.

131. De Heerestraat. Deeze straat heeft ons inzien oulings tusschen het stadhuis en den tegenwoordige vlas- of gaarenmark uit de Schoutestraat oostaan na 't Middenkrebsteegie geloopt. De scheidende die in de Schoutestraat in 't midden van 't stadhuis betrekkelijk het oude en nieuwe werk, alwaar noch een uit- en ingang word gevonden en doet ons daaraan noch gedenken.

Twee aloude quitscheldinge van 1580 en 1586, blijkens Corneelus van der Woude, hebben ons hiertoe doen besluyten. De eerste houd in: agter 't gasthuys, 't mannengasthuys ten westen, de Heerestraat ten noorden en de Baksloot¹ ten zuyden. De tweede vervat agter 't stadhuis, 't mannengasthuys ten westen, de Heerestraat ten noorden en de Breestraat ten zuyden. Dat dit noch op 't tegenwoordige Huys van Sesse, noch op de tanz zijnde Schoutestraat, kan werden gepast, dunk ons uit het verband dier zaake te kunne aflijden, vermits 't mannengasthuys toen bevond ter plaatze waar nu de vlas- of gaarenmarkt² gehouden word. Uit dien hoofden wij vermoeden dat het perseel, waarvan de voornoemde transportbrieven gewagen, gestaan heeft ten oosten aan de gaarenmark op de agtererven van de huizen die nu voor een lokaal van 't departementaal bestuur van Texel aangelegd zijn.

Dit gesteld, dan is 't mannengasthuys³ ten westen, de Heerestraat ten noorden en de Baksloot, nu Breestraat, ten zuyden. Doch uit wat hoofden de oost belende niet in agt is genomen, kunne wij niet bevroeden, ten ware wij stelde dat de Baksloot toen aldaar noch een inham had ofwel dit deel noch onbeboud was, dan kwam deeze straat regtstreeks en van ter zijde in aanmerking.

In deezer voegen loop alles ons inzien los en is op de aloude staat en scheidende van 't stadhuis en gasthuys gegrond, dat door het verbouwen en het aaneen koppelen ganz is weggenomen en onkenbaar geworden. Doch verkiest men het Huijs van Sessen en de Schoutestraat daar door te verstaan, dan is 't ons ondoenlijk om de plaats alwaar het gebouw, waarvan de voornoemde brieven gewag maaken, gestaan heeft op te geven om 't Huijs van Sessen ten westen, de Schoutestraat ten noorden en de Breestraat ten zuyden te krijgen.

Gijsbert Boomkamp schijnd in den eersten opslag in ons denkbeeld gestaan te hebben, dewijl hij pagina 382 zegt: 'tusschen het stadhuis in 't oude school⁴ was een straat, de Heerestraat genaamd', doch tenslotten held hij tot 't laasten, gelijk ook C. v.d. Woude pagina 144 en 145. Doch ten staving onzer gedagten diend dat in den jare 1594 de weeskamer en 't secretary, die in de oude skeepenskamer gehouden waren, toen beneeden, alwaar de concherge gewoond had, geplaatst wierden en dat toen een schoone zaal en een keuken wierden gemaakt en wel in de hal en agter in 't oude mannengasthuys, waaruit de merkelyke veranderinge kan afgelijd worden.

---

¹ De Bak- of Kaksloot is eerts 1580 ten vollen gedempt.

² 1590 wierd van stadswegen beslooten een linnen-, garen- en vlasmark te maaken ter plaatse waar 't oude-mannenhuis geweest had.

³ Dit mannengasthuys is 1589 agter 't stadhuis vandaan genomen en geplaatst in 't oude St.Elizabetsgasthuys.

⁴ In 't jaar 1595 is 't Latijnsche school agter 't stadhuis verplaatst in 't Jonge Bagijnhof, waarom denkelyk Van der Woude het verbouwen op 't voornoemde jaar ook steld.

132. De Kelkstraat. Blijkens oude handschriften is deeze straat in Alkmaar geleegeen, doch waarzoo is ons daarbij niet gebleeken, maar wel dat het een handschrift Kelk- en het ander Kolkstraat heeft.¹

133. De Wapperstraat² heeft blijkens oude handschriften weleer geleegeen op de Heul, doch waarzoo is ons daarbij niet gebleeken, ten waare wij vermoeden dat de Bagijnensteeg voor het bouwen van het oude bagijnhof die naam had gehad.

Zoo dit waar zij, dan dunk ons dat de naam van Wapper, Wagter zal moeten zijn, vermits aan het eind van de Heul, volgens Alkemade, voor het uitleggen van de stadswal 1572 een schiet- of wagttoorn heeft gestaan. Dit doet ons aan die dikke en lompe muur van het westerhoekhuys van de Bagijnensteeg gedenken, even of het daarvan een overblijfsel zoude zijn.

134. Het Comans Machielstraatje is ons toegescheenen het midden Krebbesteegje te zijn, altanz op deeze hoogte moet het zich weleer bevonden hebben.

135. De St. Nicolaassteeg³ heeft weleer geleegeen waar nu het Plijn van de Stadswaag is. Waarschijnlijk heeft deeze steeg langs het Heilige Geesthuys en het ongewijde gasthuys van de Mientergragt naar de Houtilstraat geloopt, maar is door het afbreken van eenige huizen om dit plijn te vormen, weggeraakt. Daar zijn 1558 ses huizen en een kamer ten zuyden en 1684 vijf huizen, ten noorden van 't Heilige Geesthuys afgebrooken.

136. De Plempsteeg heeft blijkens oude schuttersrollen en op de lijst van 't haarsteedegeld 1522 op het Dronkenoord geleegeen en, zoo het ons is voorgekomen, moet het de Kapelsteeg zijn.

137. De Geerlofsteeg. Wij hebben in een oude quitschelding gevonden 1624 een kamer aan de westzijde van de Geerlofsteeg binne Alkmaar. Verder konden wij niet ontwaren waar zij was leggende.

138. De St. Gangolfensteeg heeft blijkens een oude quitschelding op de Laat geleegeen, altanz daar sting op de Laat bij de Gangolfensteeg en bruggetje⁴. Waar nu die steeg geleegeen heeft of welke steeg er meeden bedoeld word, is ons niet gebleeken.

139. De Heiligesteeg. Wij hebben gevonden in de lijst van optelling 1522 betrekkelijk het hoofd van elk huysgezin, dat op de Schoutestraat west op volgden de Heiligesteeg. Doch waar of welke steeg men er meeden beoogden, kunne wij niet opgeven.

---

¹ Blijkens stadspapieren 1583 den 8 oktober een helling in de Kolkstraat en 1585 een erf in de Kolkstraat verkogt.

² *In ander handschrift: 10 oktober 1537 een half huis, genaamd het Oude School, op de Heul, op den hoek van de Wapperstraat.*

³ Doch op de oudste kaart van deeze markt, geteekend door Romijn de Hooge, schijnd deeze steeg geloopt te hebben langs het huys, genaamd het Rad van Avontuure, en de huizen die ten zuyden hetzelve hebben gestaan. Ten ware men de geslootene steeg, die tusschen de twee huizen, die ten zuyden staan ofwel die afscheiding die ten noorden het eerste huys van 't Rad van Avontuuren zich opdoen daarvoor hielden, doch wij omhelsen de eerste bepaaing en wel ten zuyden 't Heilige Geesthuys. Zie 't A. pag. 13.

⁴ *In ander handschrift: Dirk Kuypershuis, staande op den hoek van S. Gangelofsteeg.*

Redtgen bierdragershuis, staande op de Laat aan de zuidzijde bij de St. Gangelofsteeg en bruggetje

140. Het **Wortelsteegie**¹ was geleege op de Agter- of Wageweg tusschen Toornburg en de Rotoorn mitssdien is het, de tegenwoordige Wortelstraat of anders de Karmelksteeg genaamd.²

141. De **Bordeelsteeg** was weleer die steeg die bij de Clarissebuurt zich bevond. Wij hebben geleezen in de geschriften van den heer Dirk van Foreest 1559 twee lijnbaanen bij de Bordeelsteeg, hebbende de baan de weg aan 't westend en noch in een oud geschrift de buurt van de Clarisse, tusschen de Bordeelsteeg en het Munneke Erf.

Om een geregeld denkbeeld van deesen oord te vormen, zoo diend men in 't oog te houden dat het Clarisseklooster 1559 ten deelen sting waar nu de Geesterhout zich bevind en verder zich stadswaars strekte daar nu de stadsbuytengragt geleege is, die uit deselfs grond is gedolven.

En de Canisstraat liep toen verder westwaars dan nu en was toen een tamelijke bevolkte straat. Heeft 1572 twaalif woonhuizen ten dienste van de versterking van de stad moeten missen en 1573 noch vierentwintig daaraan moeten opofferen. Ten noorden van deeze straat zijn er 45 woonhuizen afgebrooken en Overdegeest 22 huizen en bij de Geestpoort noch 2 huizen, 2 kamers, 1 agterhuizen en een boogaart, zoodat hieruit te zien is welke veranderinge de stad aan deesen oord heeft ondergaan en hoe moeyelijk het is om de juiste plaas van deeze steeg te bepaalen.

142. De **Clarissebuurt** is buyten keijf die buurt, waarlangs men na het Clarisseklooster ging en die blijkens het voornoemde handschrift op de tegenwoordige Moolenbuurt uitliep, vermits er staat: de buurt van Clarisse tusschen de Bordeelsteeg en het Munnicke Erf.

Door het laaste heeft men waarschijnlijk bedoeld de tegenwoordige Paardenmark en dan zal de Bordeelsteeg geleege hebben nabij de tanz zijnde Geesterpoort ofwel wat nu Zevenhuizen word genaamd.

143. Het **Kuijperssteegie**. Wij noemen dat het Kuijpers, dewijl het ten oosten van 't kuypersgildenduys in het Agterfnidse zich bevind.

Of het een naam heeft gehad of noch heeft, hebben wij niet kunne ontwaren. Het plagt op markdagen geopend te worden om noch een toegang na het Luttk Oudorp te hebben of wederkeerig na het Agerfnidse. Waarschijnlijk is het vanouds een stadssteegie geweest waarvan het regt van doorpassaat afstamd.

144. Het **Kousesteegie** is dat steegie dat ten noorden van het huys aan de westzijde van de St. Annastraat over de Keijzerstraat is geleege.³

Of het vanouds heeft doorgelopen tot in de Nieuwstraat is ons uit de oude aanteekeninge niet gebleeken, hetgunt wij ook niet gaarene zoude omhelzen.

145. Het **Groot Hek** heeft blijkens de lijst van 't haarsteedegeld 1522 omme en bij 't Groot Nieuwland gestaan. Meer kunne wij er niet van zeggen.

---

¹ 1573 zijn hier 1 huys en 3 kamers afgebrooken.

² Het Wortelpoortie dat van deeze steeg de naam ontleend had ofwel deeze steeg van 't poortie verkregen, was een doorgang in de stadsschanz of -vest tusschen de Rotoorn en Toornburg.

Waarschijnlijk heeft het Wortelpoortie de naam verkregen van de Langedijker schuyties die in 16 eeuw in de kolk bij De Timberg aanlanden, doordien de Langedijkervaart toen ging door de Munnekenbrug nabij de Vuyk tot aan de wielen van Geestmerambachts Omloopdijk.

³ *In ander handschrift: naast het Keizerswapen.*

146. De Jan Jacobsz. Mijtbasesteeg. Welke steeg hiermeeden bedoeld word is ons onbekend.

Het schijnd ons toe dat het slegts een uitgang geweest is van een der woonhuizen. Aanmerkelijk is de oude quitschelding waarin deeze steeg voorkomt. Ze luyd ten onze oogmerken aldus: 1572 de Krebbesteeg agter Jan Jacobsz. Mijtbazesteeg met die Korte Nieuwesloot en Magdalenasteeg, enz. Hieruit is te zien hoe moeielijk het is om de oude gedaante van de stad te schessen, laat staan juist op te geven.

Hetgunt wij er van dienen te zeggen is,¹ dat het ons voorkomt dat de mijt van de baas van Jan Jacobsz. Aan haar woonhuys een vrije steeg had die in deeze verkooping in betrekking quam.

147. De Halvemaan is datgunt van de stad dat door de binne en buyten Vrieschepoort en de bijde bolwerken word gevormd.

Voor het jaar 1573 was zij in dier voegen niet aanwezig, vermits de buytenpoort noch niet gestig, noch de twee bolwerken gelegd waren. Deeze grond verkreeg 1528, toen hoog Toornburg wierd doorgegraven en de eerste steen aan de oude Vriesepoort, die 1573 is weggeschooten, gelegd wierd² en de oost- en westzijde van de stadswal regtlijng naar de poort liepen, een half ronde gedaante.

Op hetzelfde stinge 1573 noch vier woonhuizen en aan het eind was 1568 een valbrug gemaakt. De voornoemde woonhuizen wierden den 18 augustus 1573 afgebrooken, de bolwerken gelegd en de poort met aarde gevuld. Dat dit de ware gedaante van deezen oord ten tijde van 't beleg is geweest kan men uit alle omstandigheden die er toen hebben plaas gehad afleiden. De naam vloeid uit de rigting van de twee zijmuuren die bijde de poorten aaneen koppelen en een halve maan vormen.³

Nergens word er meer dan van een poort gesproken, noch in de stadspapieren noch in de toenmaalige tijdschriften. Alle, die ons bekend zijn, zeggen den 16 july 1573 is de Vrieschepoort in 't bijzijn van⁴ Capitein Ruijghaver en Maarten Pietersz. van der Meij met bijlen en voorhamers opengeslagen en den 18 september daaraan volgende tot een puynhoop geschooten.

Onze stadsgeschiedschrijver, den heer Gijsbert Boomkamp, druk zich aldus uit: '1573 wierd de Halvemaan door het wegbreeken van vier huizen binne de stad gelegd voor de Vrieschepoort'. Indien er nu twee poorten hadden gestaan, zou dan zijn edele zich niet eigenaardiger hebben gesproken met te zeggen: '1573 is de Halvemaan tusschen de binne- en buytenpoort door het wegbreeken van vier huizen op die vlakten gelegd'. Men diend nu in 't oog te houden dat zijn edele met recht zegt: 'binne de stad en voor de poort', vermits deeze vlakte door de gegravene gragt van de buytengrond of -dijk was afgesneden en als het ware de stad ingelijf. Zoo kon in een leydende zin ze als binne aangemerkt worden, dewijl hier de stad en niet de poort in betrekking komt.

Ten aanzien van de poort lag ze buyten, doch ten opzichten van de stadsomtrek, die door de vestingbrug beperkt wierd, lag ze binne de stadsgrondschijsing. Daar nu van de binnepoort alleen word gesproken zonder van de buytenpoort iets te reppen, die egter voor het canonvuur van de Spanjaars het meeste bloot sting en daar de binnepoort met den opbouw alleen spreekende tot de aanschouwers, blijkens de harsteene daarin geplaast, vereerd is geworden zonder iets aan de buytenpoort als deel gehad hebbende te plaazen, dat anders wel deegelijk had behooren in agt genomen te hebben geworden en wel zoodanig, dat deeze poort al

---

¹ Dat de baas van de mijt of dochter van Jan Jacobsz. aan zijn woonhuys een vrije steeg had die in deze verkooping in aanmerking quam of dat Jan Jacobsz. ' Mijtbaze was geheeten of wierd genoemd.

² Doch is eerst 1552 opgemaakt en den 18 september 1573 tot een puynhoop geschooten. En nu is dat oud gedenkstuk, nadat het zoo luysterijk was opgeboud, den 27 january 1802 voor afbrak verkogt voor 1125 guldens.

³ In marge: *Het Westerbolwerk is 1802 buyten de muuren verkogt voor 80 guldens aan Louwerens Stierep.*

⁴ Floris van Teijlinge.

sprekende had voorgekomen, het tijders ingerigt dat de nood van bijden er uit gekend en den opbouw derzelven ontwaard wierd. Indien het zoo gesteld en aan de binnepoort, ten voorkomen van moettwillige schending, was geplaatst dan nam het alle bedenkinge weg en gaf blijken van de toenmaalige oplettentheid. De buytenpoort sting het meest in 't canonvuur, beschutte ten deelen de binnepoort, gelijk ze toen volgens ons denkbeeld alleen door het bolwerk beschut is, waardoor het bovenrond slegts is weggeschooten en het middelrif op de grondslagen is blijven staan.

Uit hetgunt wij verhandeld hebben meenen wij met grond te mogen besluyten, dat aldaar toen maar een poort heeft gestaan en wel die, die den 27 january 1802 voor afbraak is verkogt en op wiens voormalige puynhoope de Spaansche krijgsknegten in een hunner aanvallen de voeten hebben gezet, doch door de kloekheid onzer voorvaderen nedergesabeld hun graf gevonden, anderen met bebloede koppen teruggeslagen.

Wel zou imand ons kunne toevoegen de beyde poorten worden door de bolwerken aaneen gekoppeld en in de gewoone trand van spreken word door het noemen van de Vriesche-poort de bijde poorten verstaan. Dit laat zich hooren, in zooverre als er geen bijkomende omstandigheden opdoen die eenige afzondering vorderen, gelijk onlangs de raad der gemeente wel deegelijk in den verkoop hebben in agt genoomen met er bij te bepaalen de binne Vrieschepoort en, blijkens de plattengrond of kaart van den beroemde *Cornelis Drebbel* 1597 geteekend, was tusschen deeze poort en de valbrug een hek ter plaatze waar nu de buytenpoort staat, gelijk ook voor de *voornoemde* brug toen een hek sting.

De buytenpoort is eerst in 't jaar 1617 geboud en den 9 july 1672 zijnen de vier captijnen, fabrykmeesters en de schout geweest op 't Vrieschebolwerk en aldaar beslooten om de cassamatten te stoppen.

De Friese Binnen- en Buitenpoort met ophaalbrug en hamei met gezicht op de stad en Waagtoren.

148. Het Koornmeetersplijntie. Wij noemen het aldus omdat het koorndragershuyzie 1643 aldaar geboud is¹.

Het rust op een steene sluys wiens eene pijp maar ter halverwegen door gaat, dewijl de andere uit de oude Bierkaij tot in de Stadsbuytenwal loop. Deeze sluys is 1594 en 1595 voor de houte brug, die er toen was leggende, gestigt. Op dit plijntie loopt de Wageweg, 't Luttik Oudorp en 't Heiligeland, wiens deel het eigenlijk is, uit.

Binnenzijde Waterpoort met Rootorenbrug en Zakkendragershuis. 1789

149. Het Plijn van de Kapel² is dat plijn, dat aan de zuydzijde van het Dronkenoord ter zijde van de Kapel is geleege.

Het diend voor meerder aanzien en voor ruymmer toegang tot dezelve, wierd noch in de agtiende eeuw door een huys aan de westzijde verklijnd en met een groot eijzer hek afgesloten. Dit huys is den 12 october 1784, blijkens stadsverpondingboek, bij resolutie van edelgrootmogende vrij van verponding gesteld. Daarna heeft de stad dit huys doen afbreeken en het eijzer hek agter de oude stadsschuttersdoele doen plaatzen³.

Aan de andere kant van de Kapel, en wel aan de noordzijde van de Laat, is noch ten dienste van deselve een plijntie. Dit was noch over 't midden van de agtiende eeuw maar een steeg, doch is door 't wegbreeken van een huys ten oosten van die steeg gevormd. Dit huys was 1762 bekend voor 't oud kosterhuys.

---

¹ 1568 den 21 december is besloten 't sakkedragershuyzie in de Agterdam te repareeren, mits de sakkedragers daarin niet en sullen mogen drinken op verbeurten van hun offietie.

² De Kapelsklok heeft in den maand february 1802 voor 't eerst het quartier voor en na 't uur geslagen.

³ Het erf van dit huys had de stad den 25 juny 1784 gekogt voor 150 guldens.

Noch hebben wij gevonden: 1700 Trijn Allerts overkosting voor 't afbreeken van haar huys ten diensten van de Capel 50 gulden jaarlijks uit 't schrijversschap.

150. De **Kroft** is blijkens de oudste handschriften de eigentlijke naam van dat gedeelte gronds, alwaar nu het kerkhof zich bevind.

Op hetzelfde stond noch 1508 een gedeelte van de oude kerk, genaamd Die Schuijt, welke kerk in maart van 't zelve jaar met twee orgeles afbranden, doch het nieuwe werk bleef staan. De ringmuur van 't kerkhof hebben kerkmeesteren 1664 uit last van burgemeesteren doen maaken. Het werk heeft gekost *f* 1400:9:8, doch van de stad wederom te vorderen.

151. De **Oude Bagijneweid**¹ is die grond, die aan de zuydzijde van de Oudegragt tegen de Stadswal is leggende en word door de Baansloot doorsneeden.

Op deeze grond zijn de baanhuizen en de huysarmenshuur, enz. geboud. 1573 den 24 oktober verkreeg de toenmalige regeering op hun verzoek van prins Willem den Eerste om de twee bagijnenweiden, zoo ten noorden als ten zuyden van de stad geleege, voor de stad te naasten, mits dat het aan het onderhoud van de bagijnen, dat haar uit haare goederen was toegeleegt, geen nadeel aanbragt.

Wij hebben gevonden dat den 10^e november des zelve jaars een besluyt van stadsweegen genoomen is om de Bagijnenweid in verpacht te bekomen. Uit welk hoofden dit besluyt gevloeid is, is ons daarbij niet gebleeken, maar wij hebben ontwaard dat den 12 maart 1575 een besluyt is genoomen om de Oude Bagijnenweid te verkoopen, mits een uitvaart ten oosten van 't Klijne Bolwerk te mogen leggen, en dat 1587 aan de huysarmen vergund is een gedeelte van de Oude Bagijnenweid, breed 22 voeten en groot in alles 14 roeden, om daarop een turfschuur enz. op te bouwen.

152. Het **Weidtie**² is die grond die ten oosten van de Kennemerpoort tusschen de Binnebaanen en de Stadsbuytenwal geleege is.

In 't begin van de agtiende eeuw stonden hierop noch twee woonhuizen. Uit een dier wooninge wierd ontrent dien tijd een oude lijndraier begraven, wiens lijk door meest alle die in de baane werkten, zoo oud als jonk, wierd verzeld. Deeze drom van mansperzoonen, die uit den aard vrij dartel waren, verweckten op dat pas in de stad een aanmerkelijke beweeging, verzeld met groot geynyng en eenige losbandigheid.

153. **Jobserf**. Wij noemen het zoo uit hoofden het een ruymte is waarop veel koe- en paardenmist gelegd word.

Het leyd ten noorden het westend van de Vrouwesteeg aan de vest. Binne korte jaren zijn aldaar, en wel in de jaren 1773 en 1774 blijkens stadsverpondingboek, vier perzeelen afgebrooken. Dit erf staat in stads r[e]cogonitie bekend onder de naam van Farooserf.

154. Het **Weije** en het **Nauwe Glop**.³ Deeze twee gloppen, zijne geleege aan de noordzijde van het Voorfnidse, geven slegte toegang tot de burgwal. De namen zijn eigenaardig en geven het onderschijid genoeg te kennen.

---

¹ 1581, 1582, 1583, 1585 en 1586 zijn op de Bagijnenweid verkogt 12 erven.

² 1597 stond de meelmoolen aan 't eind van 't slootie dat agter de oostzijde van 't Ritsvoort gaat, waar nu de boerderij is.

³ Aan de oostzijde van de Geeststraat zijn twee gloppen die na schijn gevormd zijn door 't wegbreeken van twee woonhuizen, doch bevoorens niet anders waren als steegies die na het water toegang gaven.

155. **Gloppen.** In de Agterdam ontmoet men vier gloppen die slegts toegang geven tot het water van de Kooltuijn. Of op deeze grond weleer woonhuyzen gestaan hebben, kunne wij met zekerheid niet bepaalen, doch het komt onz niet onwaarschijnlijk voor.

De namen van twee dier gloppen zijn door de belende daaraan gegeven, namelijk het eerste van den Dijk noemd men Bouwmansglop en het twee het Kuijpersglop. Van de twee overige zijn de namen ons niet bekend. Het vierde is met een hout hek omzet en in 't midde staat een swaare kasstanjerboom.

156. Het **Erf** is die grond die op 't noordend van 't Veneetsche Eiland gelegen is.

Hierop plagt een gebouw te staan, waarvan aan het naastgeleegene pakhuys noch eenige blijken van overig zijn. Het word nu gebruykt om mist en vuyles te bergen.

157. De **Moolesloot.** Wij hebben op de lijst van 't uitgeven der stadserven gevonden 1586 noch bij de Moolesloot een erf, doch konde uit de rangschikking niet opmaaken welke sloot er meden wierd bedoeld.

158. Het **Nieuwerf** is dat erf dat aan 't eind van 't watertie aan de vest is geleege.

Het is binne korte jaren door het afbreeken van een groot wagenhuys ontstaan en geeft nu een ruymmer en gereeter toegang na de Stadswal.

159. Het **Stadspad** is dat pad dat agter de huyzen van de noordzijde van de Korte Koningsweg langs de Stadswal van de kluft tot de Paardenmark gaat.

Het is uit het dempen van een gedeelte van de oude sloot ontstaan. Wij hebben in de lijst van de afgebrookene huyzen 1573 ontwaard op de Koningsweg een kamer afgebrooken en een sloot bedolven, maar of dit pad daardoor gevormd is zou wij niet gaarene stellen, schoon men op de kaart van Corneelus Drebbel 1597 dit pad al met boomen beplant geteekend ziet. Dat deezen oord aanmerkelijke veranderinge heeft ondergaan, kan uit de ontdekkinge in 't nabuurschap afgeleid worden.

Toen over eenige jaren de boomen aan 't zuydend van de Paardenmark wierden uitgerood, ontdekten men eenige geraamten van mensche die door de wortelen waren omvat en een der boomen ontwaarden men met het doorzagen een eijzere treeft en toen men in 't jaar 1800 het noordend tot aan de stadswal ompitten, toen vond men geneevens het voetpad, dat van de noordzijde van de Korte Koningsweg gaat tot aan de herberg De Knip, een zwaar vondament dat west aanging ten noorden van dat vondament na de stadswal.

Nabij het voornoemde pad ontdekten men noch een ruien van een gedempte put, alsmeeden eenige doodsbeenderen en een meenigte puyn. 1597 stonden aldaar twee woonhuyzen.

160. Het **Malgatserf** is dat erf dat ten westen van de Munnikesluys, vanouds genaamd 't Malgat, zich bevind.

Of daarop weleer een gebouw gestaan heeft hebben wij niet kunnen ontdekken.¹ Tanz word het gebruykt nu voor puyn en dan om zingelaard te bergen. De naam is afstammende van de stads oude gragt die hier als doodliep, want deeze doorvaard is eerst 1556, doch zommige handschriften hebben 1559, gegraven. En waar nu de Munnikesluys is leggende lag toen een brug die de Malgatbrug wierd genaamd, want 1665 is de steene sluis eerst gemaakt.

---

¹ Op deeze grond heeft blijkens de kaart van Corneelus Drebbel gestaan de Minnebroersmoolen.

161. De Stadswal of -schanz.

Daar wij nu stadsstraaten, -gragten, enz. hebben beschouwd en na gelang de legging beschreven, zoo behooren wij nu Stadswal of -schanz te gaan bezigtigen, vermits dezelve tanz onder de stadsloopen wandelpaden behoort. Om de juiste tijd van stadsbewalling en –bemuuring op te geven is voor onz ondoenelijk, dewijl wij nergens iets daarvan hebben gevonden.

Het blijkt egter uit 't vonnes, dat den hertog Philippus 1426 over de stad heeft geveld, dat ze toen gevest en ook poorten had. Doch wanneer zij in dien staat was gebragt en uit die van een vlek tot een beslooten stad was verheven, is ganz voor onz verborgen.

Toen grave Willem, den eerste roomsch koning, het kasteel Toornburg liet bouwen en den dijk 1255 leggen, benevens de weg die na hem de Koningsweg genaamd is, ten gebruyken bekwaam maakten, zoo versterkten hij wil die zijde van de stad gelijk zijn zoon Floris de Vijfde met het bouwen van 't kasteel Middelburg en het oprechten van 't kasteel Nijenburg¹ 1288 heeft gedaan.

Zoo blijkt 't egter niet dat de stad aan de zuyd- noch aan de west- en noordzijde eenige versterkinge had. Ze was diestijds noch klijn en zeer onregelmatig. De Koningsweg ging van agter 't huys dat koning Willem 1252, en noch ten deelen op de hoek van de tegenwoordige St. Pieterstraat staat, had doen stigten of liever van de Korte Nieuwesloot ganz buyten de stad om tot aan de nu zijnde Doelestraat, al wat ten oosten van de Mienttergragt, Huijbrouwersteeg, Hofstraat en Baangragt is geleege, was toen onbeboud.

Het vak van de Krebbesteeg aan de Laat² en dat van de Pastoorsteeg, ten zuyden de Langestraat tot aan de Huijbrouwerssteeg, was met enkele wooninge bezet, de Oudegragt van de Wagenaarsbrug en de zuydzijde van de Laat, van de Brillesteeg tot de Hofstraat, bijna onbewoond en de noordzijde van de Nieuwesloot was met enkele wooninge maar bezet. Hetgunt nu van de stad noch overig is, was toen zoo niet aaneen gelegd, noch de huizen aan elkander verbonden.

Dat dit de ware gedaante en gesteldheid van de stad diestijds is geweest, kan uit de oude gedenkschriften werden opgemaakt, zoodat het bewallen en bemuuren van de stad waaschijnlijk niet eerder is geschiet dan in de veertiende eeuw. Altanz 1426 moesten ingevolge van 't voornoemde vonnes de poorten afgebrooken, de wallen geslegt en de gragt worden gedempt, doch 1445 vergunde Philippus om de deuren in de poorten te hangen en de stadsvesten tot wederzeggens toe, dat toen niet schijnd volvoerd noch volbragt te zijn, vermits hij 1451 aan Alkmaar opnu verlot gaf om stadsmuuren te maaken, de deuren in de poorten te hangen en ze te mogen sluyten.

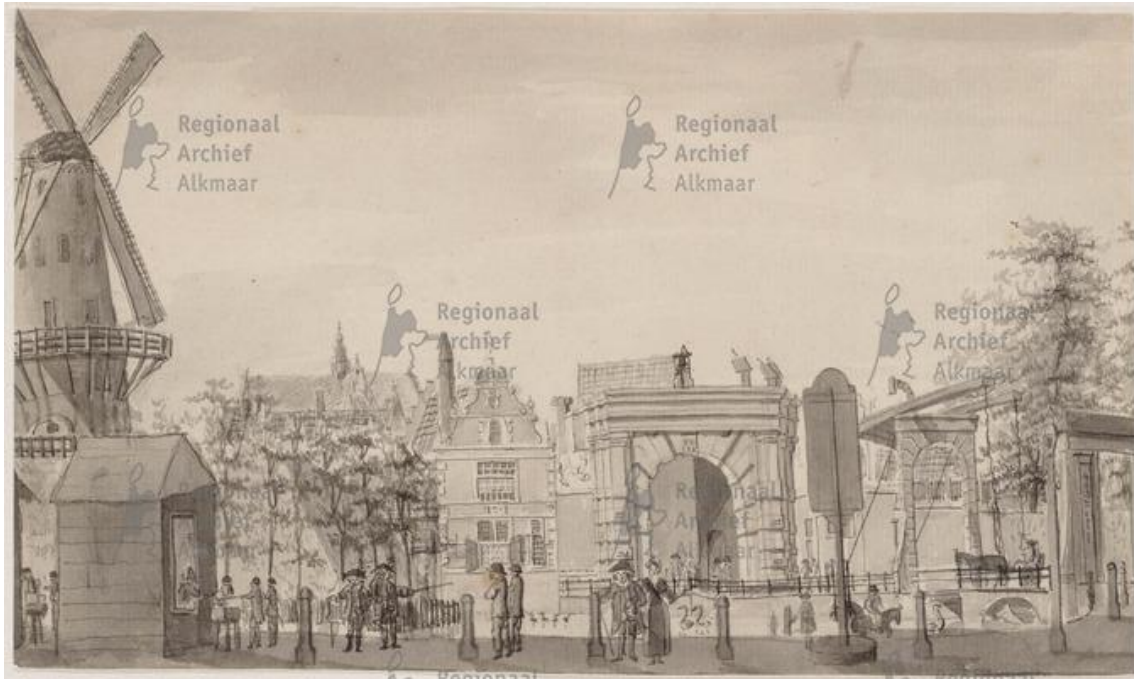
Of de stad van deeze vergunning toen gegebruyk heeft gemaakt en de stad in haar voormaalghe staat is hersteld is onz niet gebleeken, maar wel dat de stad 1528 verworven heeft om ze vast te maaken en dat men op honderd roeden van de stadsgragt niets zouden mogen timmeren noch boomen planten en dat 1551 de poorten en boomen werden geslooten en poortiers en boomslyuters aangesteld. Wij zullen uit de ordonantie, die den 7 january 1566 voor dezelve is gemaakt, de toenmaalghe bewalling der stad opgeven.

---

¹ Van den afbraak van 't kasteel Nijenburg is de agterzijmuur van 't huys van den heer Nijenburg op den hoek van de Doelenstraat en Lange Nieuwesloot uit 't water opgehaald.

² De Laat is 1592 drooggemaakt en opgeschooten van de Malalenbrug tot aan 't oostend van Onze-Lieve-Vrouwekapel.

In 't jaar 1566 lag dezelve aan de noordzijde van de Oudegragt van de stadstimmerwerf tot aan den Heul, van daar tot aan 't Mallegat. Voor het Groot Nieuwland stond de Nieuwlanderpoort, beneffens een wacht- of schiettoorn¹ en voor de Vijversloot een hek, ten noorden de Wagenaarsbrug, bij De Roo Leeuw de Gevangen- of Kennemerpoort en aan de Heul een wacht- of schiettoorn met een hek van hier met een muur over de agtererven van de bagijnhoven tot aan 't Mallegat.

De Kennemerpoort van buiten met wipbrug en molen de Groot, een wachthuisje met soldaten, de kaak en een paard in het paardenwed. 1788

De kaak werd aan het einde van de 18e eeuw verplaatst van de Mienterbrug naar de Kennemerpoort.

Op het Sant had men een watergang of poortie² en in de Gasthuissteeg ten zuyden den put van 't Elizabetsgasthuys stond de Geesterpoort en op 't Middenhof een watergang of poortie en nabij 't Malgat een hek. Voor de kluft van de Doelestraat stond een wagt- of schiettoorn, de Paapentoorn genaamd, en daar omstreeks een hek tusschen de Korte Nieuwesloot en de Quakelbrug, nu de Bokkesluys, sting een schiettoorn, genaamd de St.Pieterstoorn, met een waterpoortie bij de voornoemde Quakel, voor de Heerestraat de Vrieschepoort met een hek aan de Kooltuijn. Ter halverwegen van de Wageweg stond 't Wortelpoortie en ten oosten het Moolenpad stond een wagt- of schiettoorn, de Roo' Toorn genaamd.

¹ 1536 den 16 july wierd de eerste steen aan de schiettoorn op 't Nieuwland gelegd en den 15 augustus de wal of vesten van 't Nieuwland tot de Gevangepoort gemaakt en 1537 den 4 april de muur agter van de Geestpoort tot de Gevangepoort begonnen.

² 1537 slooten burgemeesteren met de pater en mater van 't St.Catharinaconvent dat agter 't convent geen aarde wal gelegd, maar een muur en een waterpoortie zoude gezet worden, die konde worden geslooten, mits betaalende 275 guldens in anderhalf jaar.

De Rootorenbrug vanaf de Bierkade gezien naar de Waterpoort. Rechts onder meer het Zakkendragershuis en de herberg het Hof van Holland. 1806

Van hier, langs de oude Bierkaj, Limmerhoek en dat gedeelte van 't oostend van de Laat tot aan de stadstimmerwerf, lag ganz oopen, doch de gragten wierden door boomen gesloten, dus lagen de gronden van 't Heiligeland, Hondsbos, Voormeer, Schulphoek, Keetsloot en de zuydzijde van Oudegragt, tot aan de westzijde van 't Ritsvoort, aan de vest, den Geest, Moolenbuurt tot aan 't Malgat buyten de stad, doch den omtrek van 't Malgat tot aan de Keetsloot is 1572 binnen de stad getrokken en die omtrek van de Keetsloot tot aan 't Heiligeland 1575.

Het Vrieschebolwerk, het tusschenbolwerk agter de noordzijde van de Koningsweg, het Munnike- of Minnebroersbolwerk, het Clarisse- of Juffertiesbolwerk, het Groote, Groene of Kennemerbolwerk, het Klijne en het Nieuwlanderbolwerk zijnen eerst 1573 gelegd en de overige in 't jaar 1575 opgeworpen.

Van het bouwen der poorten vind men slegts aangestipt, dat de Vrieschepoort 1528¹, de Nieuwlander- 1572², de Kennemer- 1573, de Boompoot 1581, de Geestpoort 1589 en 1590, de Waterpoort³ 1595, en de Schermeerpoot 1661 zouden geboud zijn. Dit behoord verstaan te worden als men de Vrieschepoort daar van heeft afgezonderd alleen van den opbouw der tegenwoordige stadspoorten, dewijl men van 't bouwen van de oude Geestpoort, Kennemerpoort, noch van de Nieuwlanderpoort geen gewag vind gemaakt.

¹ De buyten Vrieschepoort is in 't jaar 1617 eerts geboud.

² In 't jaar 1736 is de Nieuwlanderpoort vernieuwd en het huys, daar buyten tegenaan staande, afgebrooken en in plaats gemaakt een vuyleskuyl en 't huyzie dat op de poort plagt te staan is aan de andere zijde van de meelmoolen De Zwaan geplaat.

³ 1581 den 27 july besloot men om een plaats te beramen alwaar men een waterpoort zoude bouwen. De buuren van 't Luttik Oudorp verzogten den 29 maart 1586, dat de bouwstoffen voor reekening van de stad en 't arbijsloon voor hen mogte zijn; dat hen den 25 february 1594 werd ingewilgt.

De Schermerpoort, brug en hamei . Op de voorgrond rechts een man met melkemmers aan een juk, en links een boerenwagen. 1789

Nu zullen wij het regelement dat den 7 January 1566 voor de poortiers en boomslyuters is ontworpen laten volgen.¹

Joachim Pietersz. zal bewaren de Gevangenpoort, met 't hek van den Heul, mitsgaders de boom ofte de schotdeur van voorszede poort.

Dirk Joosten zal bewaren de Geestpoort en regart te neemen van de waterpoort van 't Oude Hof en St.Elizabetgasthuys.

't Jonge Hof is belast als dat zij 't hek agter de minnebroers 's avonds zal sluyten.

Jan Krijnsz. is belast te sluyten 't hek agter Heyntgen Coemen Loewenboomgaart en de waterpoort van de Quakelbrug.

Claas Almersz. is belast de Vrieschepoort te bewaren, met het hek van de Kooltuint, de boom voor de Quakelbrug met ook de boom van de Nieuwesloot en noch de boom agter de Quakel.

Cluyt Sakkedragers is belast de waterpoort buyten² de Carmelksstraat gaande na Oudorp.

Corneeles Bruijnsz., viskoper, is belast de sterboom te bewaren, te weeten Dronkenoorder boom, twee boomen bij de zoutkeeten, een aan de Laat, een aan 't Luttik Oudorp en een aan de runmoolen.

Pieter Klaasz. is belast de Nieuwlanderpoort te bewaren, met het hek van de Vijversloot en noch twee boomen agter 't Nieuwland.³

¹ 1574 werd besloten om een kist met twee sluitels op 't stadhuis te plaatzen waarin de sluitel van de boomen en poorten zoude bewaard worden.

² Dit poortie heeft gestaan agter de zeepziederij van de kamer op de tegenwoordige Wageweg eer 't nieuw zijnde waterpoortie was gebouwd.

³ Den 16 July 1536 is de eerste steen gelegd aan de wagt- of schiettoorn op 't Nieuwland en de vest begonnen van 't Nieuwland tot de Gevangpoort.

De Friese buitenpoort met ophaalbrug en hamei ziende naar de Vest. 1788

162. Stadsgroute. Dewijl wij nu stads grondverdeeling hebben beschoud en in deselfs smaldeelen overwogen, zo dienen wij nu deselfs inhoud of uitgebreidheid in aanmerking te neemen.

Den omtrek binnen de wallen is 900 Rhijnlandsche roeden en met de buytenwallen 1050 dito roeden. De lengte genomen van de Schermeer ofwel van de Boompoort tot aan de Geesterpoort is 340 Rhijnlandsche roeden en de breeten van 't Klijne Bolwerk aan de Lijndraiersgragt tot aan de Quakel, nu de Bokkesluys, is 180 dito roeden. Op deeze ruymte stonden in maart 1772 1912 bewoonde huizen, 88 onbewoonde huizen, 352 packhuizen en 133 stallen, tezamen 2485 perzeelen, bewoond door 7125 perzoonen. De burgwallen, die de stadsgrond doorsneijden en bewateren, worden door 19 sluyzen, 17 valbruggen en 25 vaste bruggen aaneen gekoppeld.¹

In dorso: "De Bokkesluys Bij Alkmaar 1788, J.A. Cressant na 't leven geteekend".

¹ Op de Laat, nabij 't Diggelsteegie, en op de Korte Nieuwesloot over de Raamgragt, had men noch in de 18 eeuw 2 trappiesbruggeties, die ruym over de helft van die eeuw zijnen afgebrooken.

163. Stadsbuijtengragt is die gragt, die om de stadswal van de Boompoort na de Kennemer-, Geester-, Vriesche- tot aan de Schermeerpoort gaat. Het vak, dat tusschen de Schermeer- en de Boompoort geleeen is, behoort tot de kil van den Voormeer, nu 't Seggelis.

Over deeze gragt leggen 7 valbruggen en word door 2 steene beeren, om des te beeter het buytenwater door de stad te doen vloeien, gescheiden. De eene is leggende bij 't Klijne Bolwerk en is gemaakt in 't jaar 1556. De andere plagt te leggen agter de herberg De Roo Koeswagen en was mede geboud in 't jaar 1556, doch is in 't midden van de 18 eeuw van daar genoomen en onder de brug van 't Waterpoortie gelegd.¹

In 't jaar 1575 werd er beslooten om de buytencingel van de Kennemerpoort tot aan de Vrieschepoort ter weijten van 4 roeden te maaken en 't jaar 1657 is weggenoomen de middencingel tusschen de Vrieschepoort en de Geesterpoort, de vest gediept en de wallen daarmede verzwaaard.

In july 1659 is begonnen de uitwateringe ten noorden van de stad, bij de bedijkers van de Schermeer, ter weijte van 8 roeden, diep 7 voeten, overeenkomstig 't octroi tot de bedijking, behalven dat in de roeijing verandering wierd gemaakt volgens 't accoord ten overstaan van de commissarisse van den Hooge Raade en mitsdien eerst aangevange van de cingel over 't Munnekebolwerk. De uitwateringe moest beneeden in de boden weezen weijt 5 roeden, sulks dat aan elke zijde gegloyt is 1½ roeden, maakende aan wederzijde 3 roeden gloyns.

In 't jaar 1688 is de middencingel van de Kennemer- tot aan de Geesterpoort uitgegraven.² Vanouds sting aan bijde einde van deeze cingel een hek, als een bij de Kennemerpoort en een bij de Vrieschepoort, alwaar ook eenige boomen stonden. Ze was dietstijds om de in- en uitwatering te bevorderen voor de Lamoraalesluys en voor de Bokkesluys vaneen geschijden, doch in 't jaar 1556 of 1559 wierd voor de Malgatsbrug noch een doorsneijding gemaakt.

De Kennemerpoort van buiten met houten brug en hamei.
Op de voorgrond o.a. een man op krukken die een aalmoes ontvangt, en een ruiter in het wed. 1801
Tekening naar de situatie van 1689, getekend door Wouden.

¹ Tanz 1802 is deeze buytengragt zodanig vervuylt en met slijk en modder overlaaden, dat zij binnekort, zoo er niet spoedig in voorzien word, ganz onbruikbaar zal zijn en de stadsbewooneren met schaadelijke dampen overlaaden.

² Was genaamd de Leij of Binneweg.

164. De Stadsplantagie of Houten is een gedeelte van die massa gronds, die onmiddellijk ten westen aan de Stadsbuijtingragt paald. Ze bevat in zich ruym 90 morgen lands, waarvan ruym 32 morgen in de vorige eeuw beplant was met zirka 6000 stamboomen¹ en verder met hakhout. Het overige word beperkt door enterijen, warmoesiers- en plaiziertuynen, alsmeden door eenige woonhuizen en stukken weiland.

Oudtijds was deeze grond gedeeld in kroften die ten deelen zijn afgesand en zommige gehoogt. Het eerst dat wij van den aanleg van den Hout gewag gemaakt vinden is in een gedrukt blad, waarin wij laazen 1607 is begonnen te planten de Alkmaarsehout en is in de volgende jaren merkelyk vermeerderd en verbeeterd, zonder aan te stippen van waar het begin was en hoe verre het was strekkende.

Het eerst dat wij hierop van den Hout gewag hebben gevonden, is in 't jaar 1620 den 30 may opdracht van land tot een nieuwe plantagie, belent Heijkenlaan ten zuyden, de Hooleweg ten oosten en de Westerweg ten westen. En in 't jaar 1627 den 20 maart toen wierd er quitschelding gedaan van 118 roeden en tien voeten lands, afgegaan van de kroft buyten de Geesterpoort, voor 't gebruyk tot een nieuwe plantagie belend de stadssloot ten zuyden en de cingel ten oosten.

In 't jaar 1638 den 28 augustus hebben Krijn Gerbrandsz., timmerman, en Willem Ariaansz., messelaar, van de heere commissarissen der stad Alkmaar tot het bewind van penninge voor Brantge Heijnes moolen aangenomen het leggen van een verlaat of sluis nevens den Hout en de steedesloot aan de Vriescheweg².

Het jaar 1642 leverd ons weder iets op, namelijk dat in de vasten is begonnen te planten de Nieuwe Hout van Roppieskuijl³ tot aan de Westerhout. Daarop volgde 1666 den 8 february wierd in de Zuyderhouten afgeroyd de boomen te planten 17 voeten van elkander, de paden weijd 12 voeten Alkmaarse houtmaat en den 12 maart deed men afmeeten ter verbreding van deeze Houten 2 roeden Hondsbos maat van de Vriescheweg oostaan tot de eerste Wageweg. In dit voorjaar wierd den Hout tusschen Roppieskuijl en de Varrenebroek met sand verhoogd. Ook heeft men de boomen van de Varrenebroekerweg tot aan de Nieuwe Hout verkoft en de grond 2 roeden verbreed en met sand verhoogd. In dit selve jaar is dat gedeelte dat men de Arminiaanse Houten noemd met sand verhoogd en 2 roeden breeder gemaakt en in de herfst beplant. Het andere end na de enterij toe was in 't voorjaar al beplant.

In 't jaar 1667 zijn verschijdene geestlanden aan de westzijde van de Westerhouten afgezand,⁴ alsmeden den 24 november is beplant 't bossie bij de Verrenebroek, de paden weid 12 voeten en de zuyd- en noordgaande boomen 17 Alkmaarse Houtvoeten van elkander. Toen is er ook peijl gesteld tot het verhoogen van de Westerhouten.

Het zuydend van deeze Houten is in 't voorjaar 1668 beplant. In april van dit jaar wierd besteed het opsanden van 't pad achter de stad-enterij en wierd aldaar den 24^e november boomen geplant.

De lengte van den Houten van 't Voorhout tot aan de Zuyderhout was in 't voornoemde jaar 174 roeden en toen wierd in maart de Westerhouten van Ropieskuijl tot aan de bogt beplant. Dat deel van den Houten, dat tusschen de Logenhouten- of Boekenlaan en ten zuyden de bogt van de Westerhouten, plagt genaamd te worden der Verlooren Houten.

---

¹ Om de stad plagt te staan ruym 4600 stamboomen en in 't geheel, zoo in den Houten als om de stad, 10.600 boomen.

² Toegevoegd in tekst in ander handschrift: voor f. 1600,-.

³ Eer men binnen de stad een treurtooneel had, waarop crimineele misdaden werde gestraft, zoo voerden men zomwijlen de patient na Roppieskuijl en oefende aan hem aldaar het doodvonnis uit.

⁴ De geestbedden, zoo in als om de stad, bestaan eerst teelaarde, dan wit sand, geel ocker met eijzerdeelen, blauw sand, dairi of veen, wit sand en dan 't wel.

Men noemden voormaals dat gedeelten van den Houten, dat van de herberg De Keijzer Otto noordwest aangaat, na alle schijn de Logenhouten, dat nu de Boekelaan is, en dat gedeelte van den Houten dat ten westen de oude enterij lag, noemden men de Mennistehouten¹ en de Krommelaan; die van Roppieskuijl langs de warmoesierstuynen zuyd aanging de Karmelkslaan.

In 't jaar 1673 in de voortijd zijne gemaakt de slooten, neffens 't Bosch, de zuydwestzijde wijd 18 voeten en lang 22 ½ roeden Zijpse dijkmaat en de sloot aan de noordzijde 45 dito roeden. Ende 29 november is op orde geteld de boomen die in 't Bosch stonden verkogt te worden en men bevond daarin 674 stamboomen en in den Ouden Houten 759 stamboomen. Den 18 december wierd het Bosch en 't overige van den Oude Houten verkogt, bestaande uit bijna 1500 stamboomen, zoo ipen, olmen, linden, abelen, enz. en hebben opgebracht omtrent 5000 guldens en in 't jaar 1674 den 30 april wierd den Voorhouten verkogt en in den zomer is gemaakt de sloot tusschen de Kolverweid en de Wageweg, alsmeden de sloot tusschen de Ouden Houten en ten oosten de warmoesierstuynen, alle weid 13 voeten. En is ook de sloot tusschen de Wageweg en 't land van *jonkheer* Thomas benefens de Houten bij 't eikebossie, dat aan de Zuyderhouten ten westen en zuydwest van de Wageweg plagt te leggen, verbreed.

In 't jaar 1675 is het bosch gemeeten en bevonden groot te zijn 1127 Hontbossche roeden, of 900 Zijpse dijkroeden. Toen is ook besteed te maaken de sloot ten noorden de enterij en ten oosten het Bosch, boven weid 20 voeten en in de bodem 7 voeten en diep beneeden zomerpijl 5 voeten.

²De Kolversweid³ heeft men beginnen te beplanten den 6 maart 1684 en was den 10 dito reets met 194 olmenboomen, 20 voeten *Hondsbos maat* van elkander beplant, en den 13 april de elst gepoot.

Den 12 december 1684 hadden de bierdraggers voor het schoonhouden van den Houten 400 guldens en 1685 wierd hun door burgemeesteren toegelegd 500 guldens. Toen is ook den Houten van de Kennemerpoort tot aan de Nieuwpoort merkelyk verbreed.

In 't jaar 1687 den 2 july bevond men de kroft en bleekerij buyten de Geesterpoort groot te zijn 2263 Hondsbos roeden en wierd met spijs uit de stadscingel 1688 verhoogt.⁴

In 't jaar 1689 is vroeg in 't voorjaar het land van de Geesterpoort tot aan 't verlaat met boomen beplant en aan den Houten getrokken en 1694 was de weid buyten de Geesterpoort, de Wageweg ten noorden, de cingel ten oosten en den Oude Houten ten westen, al ten vollen beplant.

In 't jaar 1695 koft de stad den opstal van twee tuynen alsmeden eenige gronden, die bizondere perzoonen ware toebehoorende, tot het aanleggen van een nieuwe planterij. De kooppenninge van de *voornoemde* gronden beliepen omtrent 4000 guldens en het arbijsloon, zoo voor 't ompsitten en verder berijden, bijde 500 guldens. Toen is ook de sloot ten zuyden van de Lindenlaan geschooten ter weiten van 12 voeten, waarvan drie vierde gedeelte voor de stad en een vierde bij den heer Boning moesten gedragen worden, gelijk noch 6 voeten van 't voorste gedeelte van de oude sloot, ten oosten en ten zuyden leggende, door de stad en de *voornoemde* heer wierd bekostigd.

---

¹ Ook de Donkere Houten

² Een strook lands afgesloot van de Wildemansweid is door de stad genaast den 27 maart 1764.

³ Op de *noordhoek* van de Colversweid plagt een paal te staan van waar de minnaars van 't colven eerst mogten beginnen en in de trugkomst uitscheiden. Zie 't stadskeurboek.

⁴ Den 12 july van dit jaar opdragt den Hout ten westen, de Hoevervaart ten zuyden en de cingel ten oosten.

In dit zelve jaar den 19 maart hadden fabarykmeesters op orde van burgemeesteren ter ver-
koopning aangeslagen een regel boomen, staande buyten de Kennemerpoort langs de walkant
van de Leij of Binneweg loopende na De Keijzer Otto, maar Boudewijn Kroone, als bestier-
der van de goederen van wijlen Pieter Pijl, te Utrecht overleeden, daad protest, voorgevende
dat de weg geen heere- maar alleen een leijweg was, toebehoorende aan de belendens ter
wederzijde, die daarvan verponding moesten betalen, zoodat niet de boomen de stad, maar
de belendens ieder aan zijn zijde toebehoorden. Den uitslag van dit geschil hebben wij niet
kunnen ontwaren. Alleen is aan ons gebleeken dat de stad van het land ter verbreeding heeft
overgenomen 32 roeden gronds.

De besteeding tot het omspitten van de grond geschieden toen bij de snees en zoms bij 't
morgen, de snees gerekend tegen 20 Zijpse dijkroeden, die toen wierd aangenomen voor 5½
gulden, mits drie speet elk van 11 duym diep en ter diepten van 27 duym voor 3 3/5 gulden.
In dit selve jaar den 20 october besteedden fabarykmeesters op Ropieskuijl ten oosten den
Westerhouten sloot- en speetwerk tot het maaken van een nieuwe plantagie, de greppels aan
wederzijde wijd 5 voeten Zijpse dijkmaat, diep beneden 't mayveld 3 voeten en de bodem
1½ voet. De spijs wierd geworpen op de laanen, de roed aangenomen voor 4 en 4½ stuyver,
de laanen ter diepten van 27 duym, ter breeten van 27 voeten aan wederzijde voor de vastig-
heid der greppels ½ voet. Dit werk wierd besteed bij de snees voor 36 stuyvers en 't morgen
voor 4 guldens.

Den 29 november werd insgelijks besteeding gehouden van omtrent 6 morgen krotland op
Roppieskuijl en noch eenig ander werk ten dienste van de planterij die men toen voor had te
maaken.

Van dit jaar tot over 't midden van de 18. eeuw ontmoeten wij niet van een nieuwe aanleg als
van 't Bos van Rambemprees¹ bij de weezetuynties en de nieuwe beplanting ten zuyden van
de lange bank op de grond van twee warmoesierstuynen waarop weleer een woonhuys
geboud was.²

Nu sullen wij de namen der laanen en wegen van den Houten na gelang der legging opgeven,
beginnende met de Oosterhouten van de Kennemerpoort tot aan de Nieuwpoort³:

De Voorhout, de Kolverslaan, de Hoeverweg, de Steenweg⁴, het Buurtie⁵, Leproosenlaan, de
Groote Kruijs- of Lindenlaan, de Zusterlaan, de Broederlaan, de Vier Mennisten, de Staaten-
laan, de Lelijlaan, de Staaten Kruijslaan, de Warmoeslaan, de Orangielaan, de Mennistenhout,
Haykens- of Zuyderhoutlaan, de Kerklaan, Middenhout en de Hooleweg.

Nu volgen de naamen der laanen en wegen van de Westerhouten, beginnende van de Boeken-
laan tot aan 't Joodenkerkhof:

De Boogies, de Boekenlaan, de Weezetuynties, Rambempreeshouten, de Groote Weezenlaan,
de Klijne Weezenlaan, de Schaagerlaan, de Slingerlaan, Varrenebroek, Roppieskuijl, de
Hoeverlaan, de Eijkenlaan, de Moolenlaan, de Westvriesche Hout- of Langelaan, de West-
vriescheweg, de Korte Vrieschelaan, de Groote Kruijs- of Lindenlaan, de Nieuwehout-,

---

¹ Alhier heeft de stad gekogt de krot van de wedu Arie van Schagen, groot 788 roeden, voor 275 guldens.

² Deeze tuynen, de eene groot 300 roeden, heeft de stad den 3 february 1787 gekogt voor 1100 gulden.

³ Veele van deeze namen zijn nieuw en vrij wilkeurig gegeven toen de kaart van den Houten, die 1765 is
uitgegeven, wierd gevormd; eenige zijn uit de legging en rigting genomen.

⁴ Den 4 january 1806 heeft de stad gekogt de boomkwekerij van Dirk de Vries aan de Steenweg voor 1615
gulden en daarvan een Engelsche beplanting doen maken.

⁵ Het buurtie van de Hoeverweg tot aan de herberg De Kijzer Otto heeft men eerst 1609 beginnen te betimmeren.
Tevooren was op deze grond een linnebleekerij en 1683 is alhier tot aan Ropieskuijl een straatweg gemaakt en 's
jaars tevooren, 1682, is van de stad tot aan de Nieuwpoort de weg met kijsteene belegd.

Haykens- of Zuyderlaan, de Hooleweg en de beplante kroft.¹

De namen der laanen en wegen van de Geesterhouten, beginnende van de Geesterpoort tot aan de Verlaaties:

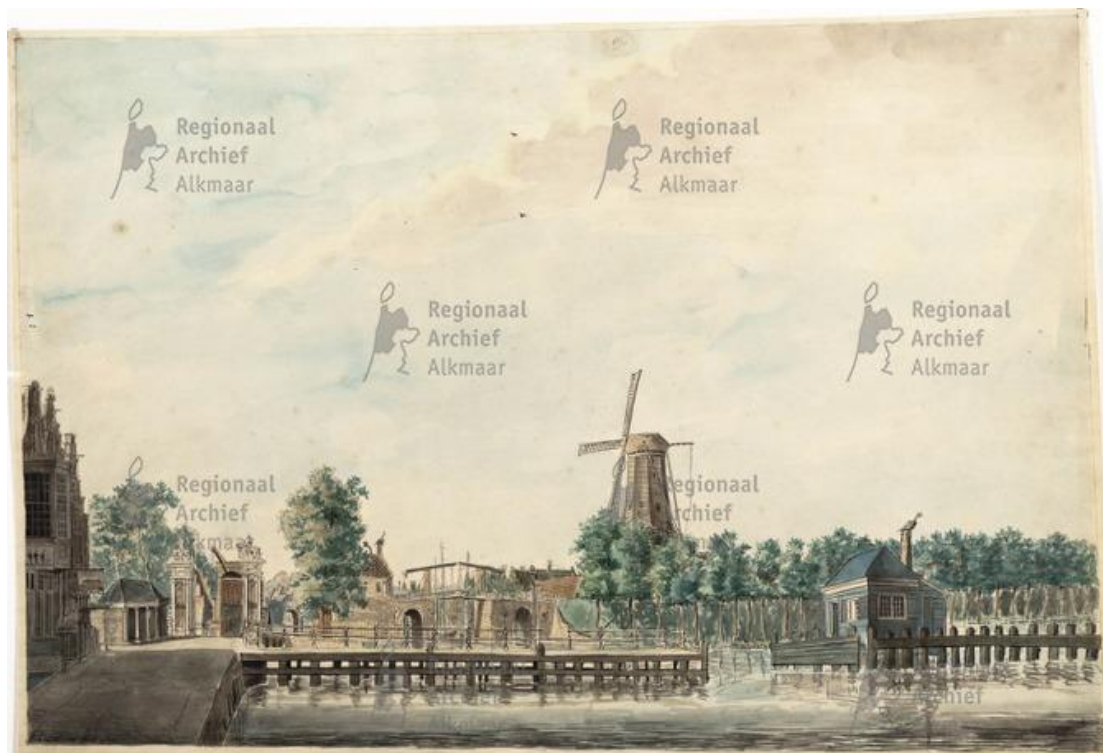
De Geesterhout, de Berger- of Scharlooerweg, de Emmauslaan, de Clarisselaan, de Jerusalemschelaan, de Paapenlaan, de Vrijsterlaan, de Captijnslaan, de Heerenlaan, de Vrouwelaan, de Donkere Laan, de Kruijslaan, de Bruglaan, de Waterlaan, de Lange- of Westvrieschelaan, de Westvriescheweg, de Verlaaties en Scharloo.

165. Het Seggelis² is die buytengragt die van 't hoofd buyten de Boompoort oost opgaat tot aan de Schermeervaart.

Het water, dat langs deeze gragt is vloeiende, is de oude kil waardoor den Voormeer zich in de Schermeer ontlasten of wederkeerig water bekwam. Aan 't eind van deeze gragt, en wel op de hoek van de *voornoemde* vaart, stings oudtijds de ton en daar lag 1573 een schanz of batterij en binnen het bruggetie westaan stinge vier windmoolen.

In 't jaar 1598 den 7 may is de grond van de oosterbaanen verkogt, die ten zuyden van deeze gragt is leggende tusschen de pannebakkerij en de Overdiesche dijk van Guion *Cornelis* land oostaan tot de hijning van de volmoolen of tot aan de sloot die ten westen dezelve tot een invaart schiet.

In 't jaar 1646 den 22 july is 't paalhoofd, dat aan 't westend van deeze kil staat, vernieuwd en 1669 is de weijte van deeze kil gemeeten en bij de sloopstimmerwerf van de wedu Maarten Janze bevonden aan 't oostend 13 roeden en 8 voeten en aan 't westend 12 roeden en 8 voeten Hondsbos maat.

Gezicht op het Zeglis en Boompoort, met de Hoge Brug en molen de Zwart. 1809

¹ Drie kroften lands aan de zuydzijden van de Westerhouten gekogt den 22 december 1758 en een kroft lands in de Kijfpolder ten westen de stadshouten in dato 29 january 1784 voor 145 guldens.

² De grond waarop de asschuur staat en het vullis gelegd word heeft de stad den 12 july 1754 gekogt voor 50 guldens en is groot 80 roeden. Tusschen dezelve en het bruggete plagt noch een bruggete te zijn alwaar het water van 't Overdie zal ontlasten doordien de moolen aan 't eind dier invaard stond.

166. Het **Baanpadtie**¹ is dat padtie dat van 't westend van't Seggelis zuyd opgaat tot aan 't land van Overdie of Agtermeer.

Het heeft de naam ontleend van de oosterbaanen waarna 't toegang verleende. Aan 't noordend van dit padtie staat het steene klappyhuyzie. Schijnd gestigt te zijn ten dienste van hun die na de buurtscheepen gaan of wel daarna staan te wagten. Het jaar 1581 leverd ons op dat toen de valbrug, die na de ton ging, gelegd is.²

167. De **Schermeerweg** is die weg, die van de Schermeerpoort oost aangaat tot aan de ringsloot of den omval.

In 't jaar 1637 reets tusschen de regeering van de stad Alkmaar en die van 't kerspel Oudorp een geschil over de grond of lemietscheyding ten opzichte van deeze weg, dat niet dan door gedeputeerden uit de gravelijke Rekenkamer in Den Haag den 25 september desselfs jaars wierd uit den weg geruynd.

Stellende dat voortaan het slootie ten noorden van de Gravendijk of Galgedijk gehouden zouden worden voor de scheyding tusschen de stad en 't voornoemde dorp, strekkende tot aan 't *noordoosten* van de Kruijsweid, en wel zodanig dat de stad uit naam van de gravelijkheid de hooge en lage juridictie over de genoemde weg, landen, huizen en erven ten zuyden de zelve sloot of dijk gelegen, tot aan 't Seggelis zoude uitoefenen, mits dat de stad de Kruijsweid met aankleving van dien in 't quohier van de verpondinge over de stad zoude doen stellen om die van Oudorp daarvan te ontlasten.³

Deeze weg is in 't jaar 1657 met keysteene belegd en wel ter lengte van 166 roeden Alkmaarse maat, aangenoomen voor 22 stuyvers de roed, bedragende f.182:12:--.

De eerste naam behoeft geen omschrijving, vermits ze van de bedijkte Schermeer, waarna ze van de stad toegang verleend, ontleend is. De tweede is meden vrij kennelijk, dewijl meest alle oude hoofddijken aan de gravelijkheid worden toegekend. De derde stamt af van 't stadsgerecht of vogelewijk, dat oudtijds op de hoogte van de laaste plaiziertuyn heeft gestaan. De stad betaald noch jaarelijk aan die van Oudorp en recognietie van 5 guldens voor deeze galgeweide.

Noch komt deeze weg in de stadspapieren en andere gedenkschriften voor onder de naam van Overseggelis en Laanweg. De eerste is ontleend uit de kil van den Voormeer en de tweede afgeleyd uit de dubbelde regel boomen die eertijds deeze weg belommerde en overschaaduwde. Uit stadsresolutieboek blijk, dat men in 't jaar 1607 in overwegen had genoomen of men de timmeraden, die aan de noordzijde van 't Seggelis gedaan waren, niet zouden doen afbreken. Meerder hebben wij hiervan niet gevonden. In 't jaar 1597 stond over Meervliet noch een windmoolen.

---

¹ In 't midden van dit padtie plagt over 't slootie een draibrug te leggen daar nu een valbrug is. De oosterlijnbaanen zijn in 't laat van de agtiende eeuw gesloopt en van de baanhuyzen woonhuizen en van de baangrond weidland gemaakt.

² In 't jaar 1573 stinge alhier op 't westend de runhuizen.

³ Ter weerwil van deeze uitspraak oeffend de stad maar haar recht over de twee regels boomen langs deezen weg staande van de Schermeerpoort tot aan den Omloop, doch van daar tot aan 't eind der tuynen alleen over de eene regel aan de zuydzijde.

168. De Geestmerambachts Omloopsdijk¹ is die dijk die van het Vriese paardenwet langs de Stadsbuitengragt oost aangaat tot aan de Gravendijk.

In 't jaar 1529 in de maand april is de stad met 't Geestmerambacht bij vorm van kontrak overeengekomen dat de stad de voornoemde dijk ten eeuwige dagen ten haare lasten zal neemen en behouden, doch onverminderd het recht op 't keuren en schouwen van heemraaden, teevens met beding van in den dijk geen kolksluys of iets anders te maaken dan met voorkennis van 't Geestmerambacht.

Op deeze dijk stonden in 't jaar 1573 reets wielen, dienende om ligte vaartuygen te overtoomen of over te haalen², doch deeze overtoom is weggenoomen. Naast dezelve sting op de glooing van den dijk een herberg, genaamd De Timberg, die³ den 25 juny 1782 door de stad gekogt is voor 175 guldens en op laast van de stad afgebrooken. Dietstijds lag schuyn over dezelve noch een voornaamen linnebleekerij, die is verkogt en afgebrooken.⁴

In 't nabuurschap van deeze dijk⁵ leyd de Tienzingel of de Mandemaakersweid, die den 7 january 1686 aan de stad is opgedragen. Dezelve is door de landmeeter Haringhuyzen den 28 april 1687 gemeeten, binne de kanten bevonden 422½ roeden. De invaarten of slooten wierden den 4 may deselfs jaars besteed te maaken weid 16 voeten, in den bodem 6 voeten en diep 4½ voeten.

Het stuk land dat ten westen van deeze dijk⁶ langs de Schermeerweg tot aan de stadszingel of -buitengragt strekt, staat blijkens een oude kaart op 't stadhuys berustende, oudtijds bekend bij de naam van Boezewerf.

---

¹ Is in de wandeling bekend onder de naam van 't Oudorperdijkie, vermits daar na toegang verleend en ook is dienende om de Oudorper velden, die uit de Zwin- of Zwijnmeer zijne opgehaald, voor 't buytenwater van den Voormeer te dekken.

² Alhier wierden de Langedijker koolschuytjes oudtijds overgehaald om door de stadvest naar de Wortelpoort te varen. De Langedijkervaart ging toen door den Zwijn of Zwijnmeer door de sluis van de Munnickeweg, die in 't laast van de 18^e eeuw is weggebroken en door de weg in plaats een pomp gelegd.

³ Die de stad 25 juny 1781 heeft gekogt voor 315 guldens, ingevolge vroedschapresolutie in dato 16 december 1780, doch in dato 25 juny 1782 voor 175 guldens. Dit laasten zal waarschijnlijk de verkoop om het af te breeken zijn.

⁴ De stad heeft van Dirk Looman om de weg te verbreedden gekogt 5 roeden en 126 voeten gronds ten westen en 6 roeden ten zuyden de stad in dato 27 juny 1758.

⁵ In 't jaar 1556 is door de Stadsbuitengragt agter de herberg De Roo Koeswagen op Toornburg tot op de hoek van deeze dijk gelegd een steene beer om 't buytenwater te keeren en door de stadsgragten te doen vloejen.

⁶ Deeze dijk draagt in oude papieren de naam van den Omloop. Buyten het waterpoortie stonde 1573 kalkbranderijen.

169. De **Vriescheweg** is die weg, die onmiddelijk uit den dijk, die 1255 op last van koning Willem van de Houtilstraat tot aan 't kasteel Toornburg, dat ten oosten van 't Vriesche paardenwet stond, gelegd is, van de Geestmerambachts Omloopsdijk gaat tot aan de brug van de Reekerdijk.

Uit dezelve loop ten oosten bij de volmoolen, honderd vijftig roeden van Toornburg, een weg, de Munnikenweg genaamd, strekkende van daar tot aan de Oudorper geest. Ten noorden deezer weg stond oulink het *Lieve-Vrouwebroedersklooster*, en wel op de hoogte van de Munnekenbrug op de weid, genaamd de Zwaanenkamp, en ten zuyden, tegen Oudorp aan, 't kasteel Middelburg op 't land, genaamd de Keukenweid.

De stad heeft deeze weg van de gravelijkheid weleer in erfpacht bezeeten, doch is naderhand bij koop daar eigenaar van geworden. Graaf Floris de Vijfde heeft die 1286 doen leggen. Blijkens stadsresolutie in dato 22 juny 1564 stond nabij de driesprong een steenplaats alsmeden een huys waarin getapt wierd en op den driesprong had men de voogelewijk of het galgeveld van de bailluagie van de Nieuwburg. Doch toen het verzoek van den bailliu Arnoud van Tol in dato 16 juny 1570 om de misdadigers binnen de stad terecht te stellen wierd ingewilgd, is de galg van daar genoomen. Noch stond 1573 ten oosten van de driesprong een meelmoolen en op de weg een dray- of slagboom¹.

Ten westen loop de Hoornschevaart, die 1660 ten overstaan van Jacob Baart, burgemeester, en Arent van der Graaf, weesmeester der stad Alkmaar, mitsgaarders Jan Ariaansz. Lammerchagen en Dirk Veen, oud-burgemeesteren der stad Hoorn, als commissarissen te Hoorn wierd besteed te graven.²

De eerste trekschuyt is van Alkmaar 1661 na Hoorn gevaren. Van de Vrieschepoort tot aan 't Paardenwet is de weg 1686 met keysteenen gelijd en de zuydzijde met een steene plating opgehaald.³ Ook heeft de stad van de poort tot aan de volmoolen het voetpad met steenpaalen bezet en 't Geestmerambacht heeft op de gloeing van deeze weg roepaalen gesteld. Op dezelfs kaart staat zij bekend bij de naam van de Zuyder Reekerdijk.

170. De **Karmelksbuurt** is die buurt die tusschen de oude en nieuwe Hoornsche vaart beslooten is. Ze gaat van de stadscingel noord op en vormd zich in een winkelhaak ten oosten. De grond waarop ze is gevestigd is een deel van de oude Gasthuysweid. Het slootie, dat ten noorden uit de oude Hoornsche vaart tot aan 't hek van de Gasthuysweid is loopende en nu in de nieuwe Hoornsche maar een inham vertoord, liep 1597 noch door in bijde vaarten. Ten opzichten van de bruggen, waartusschen deeze buurt geleege is, is blijkens stadsresolutie in dato 15 december 1564 eerts bij vroedschappen beslooten en geaccordeerd, dat de stad zal doen maaken twee bruggen tusschen de Vrieschepoort en de Quakelbrug, zoo hoog en weid als dat er geen pondschuyten door sullen kunnen varen, alsmeden zooveel van het Gasthuysland te koopen als tot een cingel noodig zal zijn.

---

¹ Blijkens een oude quitschelding in dato 17 september 1577 zoo heeft even buyten de Vrieschepoort op een gedeelte van de grond van 't land, genaamd Toornburg, gestaan een blokhuys.

² Oulink ging van de brug bij de Karmelksbuurt langs deeze weg tot aan de brug bij de Ses Wielen reets een vaart die met de zogenaamde Oude Hoornschevaart, die langs De Hollandsche Tuijn gaat, aldaar vereenden. Is ook onder de naam de Hondbosschevaart bekend.

³ In 't jaar 1803 is deeze steene muur afgebrooken en uit 't water nieuw opgehaald.

171. De Gasthuijsweid is die weid, die door de oude¹ en Nieuwe Hoornschevaart en door de Stadsbuitengragt beperkt word, zoodat de stadcingel tusschen bijde de bruggen, de Karmelksbuurt en de werven van de twee zaagmoolens daarvan deelen zijn.

De eerste moolen, genaamd De Hoop, betaald jaarlijks noch aan 't Gasthuijs voor de werf en een gedeelte lands aan recognietie 80 guldens. De tweede moolen, genaamd De Samson, heeft dit voor 1500 guldens afgekogt. De Spanjaarden hadden ten tijden van 't beleg der stad 1573 op deeze weid een batterij van neegen zwaren stukken. Om 1597 stond op dit land een standermoolentie.

172. Het Trek- of Moolenpad is dat pad, dat van de brug bij de herberg De Hollandsche Tuijn langs de Oude Hoornschevaart gaat tot aan de Quakelbrug van de Huyswaardersloot. De werve van de biksteenmoolen en van de zaagmoolen hebben door dit pad een overtochtige dienstbaarheid. De zaagmoolen De Ruyter betaald jaarlijks aan 't Gasthuijs voor recognietie 40 guldens. De voornoemde vaart² is 1594 van 't wind aas na de stad merkelijk verweid en gediept. Kosten van arbijsloon omtrent 500 guldens. De bovengemelde herberg heeft voor 't jaar 1600 een voornaam buytenhof geweest. Ten westen derzelve aan de stadscingel is een boerderij en een woonhuys 1800 en 1801 afgebrooken en de grond tot een werf gemaakt.

"De Hollandsche Tuijn Brug buijten de Vriesche Poort te Alkm..." 1780
Links het logement de Hollandse Tuin. Het logement werd gebouwd in 1677, verbouwd tot kantoor van de stoommeelfabriek in 1878 en afgebroken in 1885.

¹ Ook wel Pettenmervaart.

² Deeze vaart ging vanouds al bijna tweehonderd roeden noordwaarts aan, dan met een bogt naar de Bergermeer die zich daardoor ontlasten.

173. De Koedijkervaart is die vaart die over de Munnekenluijs uit de Stadsbuitengragt noord opgaat.

Is in 't jaar 1660 van de stad tot aan 't noordeinde van Koedijk gegraven, waarom ze ook op de kaart van 't Geestmerambacht staat bij naam van de Nieuwevaart. Ten opzichten van 't sandpad, dat van de stad tot aan de Zijpe is strekkende, berust op 't stadhuys in de kamer van 't algemeen welzijn een octroi in dato 24 maart 1700.

"t Koedijk brug buyten Alkmaar, 1790", de brug met rechts het tolhuis en een molen. Op de brug een vissend figuur. Op het kanaal een man bomend op een vlot. 1790

174. Scharloo is een buurt even buyten de Geest- of Bergerpoort, alwaar de Alkmaarder geestgronde aan deeze oord ten einde loop.

De naam is ontleend van de grond waarop ze is geleege. De oude hebben door loo en geest die sandgronden ten ackerbouw bekwaam verstaan, doch 'loo' schijnd een meerder verhevenheid aan te duyden.

175. Overdengeest, een der aloude Stadsbuijtenbuurte, even ten noorden de oude Geestpoort, waar nu de Stadsbuijtenwal, -gragt en -cingel van de tegenwoordige Geesterpoort tot het Munnekenbolwerk zijne gelegen, uitmaakende het westelijk deel van de tanz zijnde Moolenbuurt die toen het oostelijk deel daarvan was.

Maar toen men in de jaren 1572 om de stad te versterken deselfs wal alhier uitzetten, is de grond van deeze buurt bijna weggedolven en onder de stadsschanz verborgen, blijvende alleen noch overig de grond van de nu zijnde Moolenbuurt die toen binnen de stad is getrokken. In 't jaar 1519 wierd deeze buurt bewoond door 30 perzoonen en 1566 hebben de gereformeerden de maand december alhier in een schuur het nachtmaal voor het eerst gehouden.

176. **Houten Scheetgen**¹. Hierdoor heeft men vanouds iets dat even buyten de Geesterpoort nabij 't Clarisseklooster omtrent 't verlaat in de Geesterhouten aanwezig was verstaan. Wij kunnen de juiste plaats noch wat 't geweest is niet opgeven. Ten tijden van 't bel[e]g der stad, en wel den 16 september 1573, kwam alhier een jonge dochter uit de Nieuwpoort - de Spanjaars ontloopende - aan en wierd met een schuyt binnen de stad gebragt, gelijk meeden den 22 dierselve maand een Waal, die kwasio de Spanjaars - zoo zij meende - ontloopen was, alhier met een schuyt door de nieuwe brug, die ten westen van 't voorscrevene lag, in de stad wierd gehaald.

177. De **Varnebroek** is die massa gronds die ten zuyden de Boekenlaan zich uitstrekt tot aan 't grondgebied van Heilo.

De tuynen van Roppieskuijl, de Westerhouten en de boerderijen aan 't begin der Hoeverweg zijnen daar op gegrondvest. Deeze grond was 1597 gedeeld in kroften. Zommige zijne door 't afsanden merkelyk verlaagd en met cingelaarden gespijst. De oude Westvriescheweg ging over den wester bodem en 1519 waaren der 6 bewoonderen.

178. **Roppieskuijl** is dat gedeelen gronds van de Varnebroek waarop de erfpacht tuynen van de Liefdenlaan gevestig zijn.

Alhier wierd weleer de doodstraffe aan zommige misdaaderen uitgeoefend², als den 1 february 1536 aan Frans Dirksz. van Wormer, die om de herdooperij ten vieren gevonnisd was, en den 10 april 1557 twee brandstigters, die eerst geworgd en toen verbrand wierden. 1573 hadden de Spanjaars alhier een schans die de steedeling den 22 september desselfs jaars in een uitval plonderden en verbranden daar de tenten, namen de stormbrug meeden en hakte deselve aan spaanders. Het jaar 1575 leverd op dat Jan Driemond van Hoorn aldaar als landveraader half gewurgd en toen verbrand wierd.

Wij durven over de oorspronk van de naam Roppieskuijl ons niet stellig uitlaaten. Schoon men oudtjys aldoor rop ende de gemeenste hoeken der steeden verstonden en het volk aldaar Jan Rap noemden, zoo nu de gestrafte, dat waarschijnlijk is, alhier in kuylen gestopt wierden, dan zou de naam ons daaraan noch doen gedenken.

179. De **Nieuwpoort** is die massa gronds of liever die buurt of bij een woning die door het sluyzie bij de Vier Staaten, de Boekelderweg, stadsbanpaal en de oude Heerenweg word beperkt.

De oude gedenkschriften maaken al vroeg gewag van deeze buurt. 1517 leverd ons op dat de Geldersche hoop die in brand staaken en 1519 dat er toen 14 bewoonderen waren, doch 1573 den 16 july dat ze door de onze is in brand gestookten en den 10 october aldaar de schansen, hutten en tenten geplonderd.

180. De **Stee of Steenweg** is die weg die van de Kennemerpoort zuyd opgaat tot aan 't sluyzie bij de Vier Staaten.

In 't jaar 1682 is deeze weg van de stad tot aan de Nieuwpoort met keyen belegd en in 't jaar 1803 is de oude steene plaating van 't hek tot aan 't Paardewet afgebrooken en opnieuw uit 't water opgehaald.

---

¹ Eenige afschriften hebben Houte Scheeties, andere Houte Scheegens.

² 1557 den 3 december werd goedgevonden een schavot te maaken om justitie op te doen op de Breestraat.

De buitenplaats Stadwijk (A 20) ter hoogte van de Blekerslaan, met inrijpoort met walviskaken. 1812

181. Het **Kennemerbuurtje** is dat buurtje dat even buyten de Kennemerpoort van bijna 't paardenwet west opgaat tot aan de Boekenlaan. Deze grond heeft men eerts 1609 in deezer voegen beginnen te betimmeren. Tevooren was 't oostend een linnebleekerij, de grond van de tuynen van 't Pad van Sessen, een kroft toebehoorende de weezen van Alkmaar. 1683 is van de Hoeverweg tot aan de brug bij De Keijzer Otto een straatweg gemaakt en 1695 reets er tusschen De Stad- en Boudewijnkroon, bestierder der goederen van wijlen Pieter Pijl, een aanmerkelijk geschil over deeze weg en deselfs boomen. Hij gaf voor dat het geen heere- maar een leijweg was, toebehoorende aan de wederzijdze belendens die daarvan de verponding moesten betaalen, zoodat niet de weg en boomen destad, maar hen toekwamen. Wat hiervan de uitslag geweest is, is aan ons niet gebleeken, maar wel dat de stad van 't land ter verbreeding deezer weg 32 roeden gronds heeft overgenomen.

De Kennemerpoort met molen, paardenwed en rechts de huizen aan de Kennemerstraatweg. 1809

182. De Leij of de Middencingel was die weg die buyten de Kennemerpoort, even bewesten het paardenwet, midden door de Stadsbuitengragt was gaande na de gees toe en van daar tot aan de Karmelksbuurt bij de Vrieschepoort.

Doch om de doorwatering te bevorderen was ze voor de Lamoraalesluijs en voor de Bokkesluijs vaneen gescheyden, doch in 't jaar 1556, of zoo andere stellen 1559, wierd voor de Malgatsbrug na de Munnekensluijs noch een doorsneijding gemaakt. Aan bijde einde van deze middencingel stonden afschutsels, voornamelijk een gantz vierkant bij 't begin van 't Kennemerbuurtie, alsmeeden eenige boomen op 't eind bij de Vrieschepoort.

In 't jaar 1657 is weggenoomen deze midden- weg van de Geester- tot aan de Vrieschepoort en 1688 die van de Kennemer- tot aan de Geesterpoort, zoodat men nu geen sweem hiervan overig heeft. Slegts kan men met het bevaren van deze buytengragt in 't midden de rug of grondslag noch gewaar worden.

De Kennemerpoort van buiten met houten brug en hamei. Op de voorgrond o.a. een man op krukken die een aalmoes ontvangt, en een ruiter in het wed. 1801

183. De Buijtenramen lagen 1597 even buyten de Nieuwlanderpoort ten westen 't Raampattie of dat pattie dat na de Popmanslaan en langs 't slootie dat uit de Agtermeers dijksloot geschooten is tot in de Stadsbuitengragt, zuyd opgaad tot de brug der voornoemde sloot. De grond der tuynen van 't Hoedenmakerspat en langs de stadscingel ware toen noch weiland. Ten oosten van 't Raampattie lag toen een linnebleekerij, groot bijna een morgen en toebehoorende Harmen Jansz.. Worden beperkt door 't voornoemde pattie aan de westzijde en door 't oude slootie, dat ten oosten uit de Agtermeers dijksloot, de tegenwoordig baangrond, op bijna een vierde het westend doorkliefden en zich in de Stadsbuitengragt ontlasten; doch dit slootie is gedempt.

In 't jaar 1598 wierd door de stad de grond van de voornoemde bleek ter weerwil van den eigenaar op order van den Hoogen Raad genaast en ten diensten van ses lijnbaanen, breet elk deurgaans 18 voeten, verkogt. De stad zoude een slootie ter uitwatering van den Agtermeer laten dolven, mits de koopers ten hunne lasten de oude uitwatering zouden dammen, en ook op 't oost- en westend der baanen een breeten van twaalif voeten tot een gemeene gang laten leggen en de baanhuizen niet hooger doen maaken als burgemeesteren in den tijd zoude goedkeuren. De roede gronds werd toen verkogt om vier en ook om vijf gulden. Deeze baanhuizen verbranden in 't jaar 1611. In 't begin van de agtiende eeuw had men op de oosthoek van 't Hoedenmakerspat, dat nu een linnebleekerij is, een herberg waarin toen veel te doen was.

184. De Zeil bevindt zich aan de westzijde van de Zeil- of Agterstraat, nagenoeg in 't midden tusschen de Langestraat in 't Schaapensteegie.

Ze is slegts een watergang voor de voornoemde straaten en naastgeleegen woonhuizen, gaande uit de eerstgenoemde straat, in vorm van een steeg westaan tot aan de wester zijmuur van de bakkerij op de Nieuwesloot, krommende dan ten noorden in de gedaante van een gemeen rejoel en ontlast zich in de zoo-even gemelde sloot. Ze is in de Zeilstraat door een deur afgesloten, alwaar zij de weiten van een gewoone steeg heeft, doch van daar zich vernauwende en eindelijk de gedaante van een weege aanneemende. In 't midden, en wel agter 't huys van de vendumeester,..... Brons, is zo door een overgang met glaaze ramen evenals een lamptaa- ren betimmerd, doch die hoogte hebbende, dat men er onder geboogen kan doorgaan. Weekeljk word ze van de nageblevene modder en slijk gesuyverd.

185. De Geul is die gewelfde watergang die uit het midden der lengte van de Kijzerstraat oost opgaat tot aan de Plaggersgragt of oude Bierkaij.

Ze doet ons noch gedenken aan de oude sloot of uitwatering, die van de St. Annastraat zich uitstrekten tot in de Voormeer. 1597 lag aan 't oostend van deeze sloot op de Bierkaij een brug en, zoo de overleveringe inhouden, zou ter plaatsen waar nu 't huys van 't Keyzers Wa- pen aan de westzijde van de St. Annastraat staat, eertijds een schuytenmakershelling gelee- gen hebben.

Cornelus van der Woude zegd dat toen de kamer agter 't voornoemde huys gemaakt wierd, men noch in de grond eyken planken en mos hebbe gevonden, toen men deeze sloot in 't jaar 1607 voornam te dempen en tot een straat te vormen. Zoo is deeze geul den 12 july 1609, op 't verzoek van de buuren van 't Hondsbos, voor reekening van de stad gemaakt, doch de repa- ratie in 't vervolg voor reekening van de belanghebben.

186. De Roo Steen. Van deeze hebben wij, toen wij van de Platte of Mienterbrug spraaken, even aangeroord. Nu sullen wij dezelve nader overwegen.

In eenige Hollandsche steeden ontwaard men nabij de raadhuyzen of op merkelijke afstanden van dien steenen, hetzij roode of blauwe, waarop men eertijds criminele justitien pleegen te doen en, zoo een der burgeren omscholden behoorden ontpoorterd te worden, dan wierd hij na deeze plaats gebragt en door den schout drie maalen om die steen in 't bijweezen van scheepenen geleyd, met uitroeping door de gerechtsboden of er ook imand voor hem begeerde borg te zijn, doch zoo er niemand voor hen optrad, dan wierd hij ontpoorterd en ten willen der schuldeyzer in de gevangenissen gelijck.

Dit gebruik heeft in de stad Leiden tot in de 17. eeuw stand gegreepen, maar of het in Alkmaar heeft plaats gehad, is aan ons niet gebleeken. Slechts hebben wij gevonden dat de kaak nabij de Roo Steen was opgerecht en wel ter plaatze waar nu 't visafslagershuyzie is, en dat zomwijlen vrouwperzoone van 't stadhuyt tot aan de kaak met een eijzer juk op haare schouderen, waaraan steene hongen, moesten gaan en, na een tijd daaraan gestaan te hebben, wederom alzoo terugkeeren, alsmeeden dat in 't jaar 1574 den 11 december 's morgens ten ses uren, den zalige Eilardus van Waterland, pastoor van Alkmaar, met David Leonardusz., cappilaan aldaar, zijne opgehangen.

Nu vertoonend zich op deeze plaats een blauwe steen, verbeeldende het stadswapen Den Burg. Om dezelve is een roode steen, waaruit agt punten van witte steenen schoten die een star vormen omring door een dubbelde chirkel van dito steenen en tusschen de punten staat *Anno 1639*. Nu word deeze steede in plaats van de Roo Steen de O. genaamd.

187. De Blauwe Gang. Deeze bevindt zich aan de *zuydzijde* van 't Schaapesteegie ten westen de voormalige jesuïtekerk, dienende alleen voor een toegang van lieden die de agterhuyzen be-woonen, geleegeen aan een erf, strekkende tot aan de Zeil. De naam schijnt ontleend te zijn van de blauwe steenen waarmede de gang bevloerd is.

188. Het Schuijten- en Moolenmakerspad is dat pad dat, even buyten de Schermeerpoort, van 't sluyzie afgaet tot aan de boerdij van de erven den heer Wouter Aarzen. Het is een deel der zuyder gronden van de Gravendijk, dienende voor een voetpad der belendens.

189. De Oijevaarssteeg is die steeg, die aan *westzijde* van 't Groot Nieuwland ten noorden van de boerderij, waarop de oijevaar is afgebeeld, geleegeen is.

190. Popmanssteeg¹ is die steeg die op de Heul tot het erf van 't Fransche school toegang verleend.

191. De Diendersweg is die weg die bij de geweene herberg in de Nieuwpoort, De Roskamp, oost opgaet naar de sluis van de Heilooerdijk.

---

¹ Aanvulling in ander handschrift: Een Popman overleed juni 1646 in het Huis van Zessen. De Popmanslaan buiten de Nieuwlanderpoort is later abusievelijk Poppelkanslaan geworden.

192. Schoenmakerssteeg is die steeg die aan de *westzijde* van het Groot Nieuwland tussen de Kopperssteeg en de Oijevaarssteeg west opgaat tot aan de loyerij van den heer Matthijs Kuijper.

193. Heerestraatpad is dat pad, dat langs het Hoornsche veerhuys en de kluit van de stadsschans gaad tot aan de buiten sluis van de Kooltuin, dienende tot oplossen van diverse goederen en ope water te scheppen.

194. Franschepad is dat pad dat van de Pestbrug bij de Paardenmarkt oost opgaat langs het water van de Nieuwesloot tot de laaste erven van het Dubbeld Buurtje.

De apotheek de Eenhoorn op de hoek van de Langestraat en Groenmarkt (=Kraanbuurt).
Houten gebouw met luifel, pothuisje en twee spionnetjes. 1803

Register

<u>Straat</u>	<u>Pagina</u>
106 Achterdam	28
19 Achter de Vest of Geest	6
75 Achterstraat	20
123 Achterwezel	35
94 Annastraat, St.	25
89 Appelstraat	24
32 Baangracht (Looiersgracht, Baansloot)	9
166 Baanpad	55
32 Baansloot (Looiersgracht, Baagracht)	9
33 Baansteeg (Looierssteeg)	10
16 Bagijnengang	5
13 Bagijnensteeg	5
151 Bagijnenweid, de Oude	43
97 Bakkersteeg	25
100 Bierkade, Oude	26
31 Binnenbanen	9
187 Blauwe Gang, de	64
62 Bontekoesteeg	16
141 Bordeelsteeg	39
57 Boterstraat	15
49 Breedstraat	13
28 Brillensteeg	9
183 Buitenramen	63
78 Buurtje, het	20
142 Clarissenbuurt	39
134 Comans Machielstraat	38
105 Dam, de	28
191 Diendersweg	64
53 Diggelaarsteeg	15
65 Doelenstraat	18
107 Dijk, de	28
156 Erf, het	44
88 Fnidsen	24
194 Franse Pad	65
169 Frieseweg	57
167 Galge- of Gravendijk	55
138 Gangolfensteeg, St.	38
10 Gasthuissteeg	4
171 Gasthuisweide	58
137 Geerlofsteeg	38

1 Geest of Geeststraat	2
81 Geeststraat, Heilige	21
168 Geestmerambachts Omloopdijk	56
185 Geul, de	63
154 Glop, Wijde en Nauwe	43
155 Gloppen	44
145 Groot Hek	39
147 Halvemaan, de	40
81 Heiligegeeststraat	21
118 Heiligeland (Schermerweg)	31
139 Heiligesteeg	38
6 Heiligeveld (Minderbroederserf, Paardenmarkt)	3
90 Hekelstraat	24
109 Herenstraat	29
131 Herenstraat	37
193 Herenstraatspad	65
12 Heul, de	5
72 Hof (Nieuwmarkt)	20
34 Hofstraat	10
91 Hoge Stenenbrug (Visbrug)	24
120 Hondsbosch, het	32
51 Hoogstraat	14
164 Hout (Stadsplantagie)	51
176 Houten Scheetje	60
24 Houtmanstraat (Kerkstraat)	7
79 Houttil	21
58 Huigbrouwerstraat	15
70 Inwijkje (Raambuurt)	19
92 Jacobstraat, St.	25
146 Jan Jacobsz. Mijtbasesteeg	40
153 Jobserf	43
108 Kaarsemakersgracht	29
130 Kaasbaan	36
2 Kanisstraat	2
59 Kapelsteeg	16
170 Karmelkbuurt	57
116 Karmelksteeg (Wortelstraat)	30
129 Keetsloot	35
95 Keizerstraat	25
132 Kelkstraat	38
181 Kennemerbuurtje	61
25 Kerkbuurt	8
15 Kerkepad	5
24 Kerkstraat (Houtmanstraat)	7
60 Kitsteeg	16

14 Klooster, het	5
173 Koedijkervaart	59
23 Koningssteeg (Oudensteijnsteeg)	7
68 Koningsweg	19
111 Kooltuin	30
22 Koorstraat	7
148 Korenmeterspleintje	42
144 Kousensteeg	39
52 Krebbesteeg	15
150 Kroft, de	43
99 Kromelleboogsteeg	26
9 Kruidhofpad	4
143 Kuiperssteeg	39
47 Laat, de	13
50 Langestraat	14
182 Leijsingel (Middensingel)	62
63 Limmerhoek	16
17 Lindegracht	5
67 Lombardsteeg	19
32 Looiersgracht (Baangracht, Baansloot)	9
33 Looierssteeg (Baansteeg)	10
102 Lutтик Oudorp	27
160 Malgatserf	44
121 Meergracht (Voormeer)	33
80 Mient of Mientergracht	21
182 Middensingel (Leijsingel)	62
87 Mienterbrug (Platte Stenenbrug)	24
6 Minderbroederserf (Paardenmarkt, Heilige- veld)	3
20 Molenaarssteeg	6
4 Molenbuurt	3
42 Molenbuurtje	12
188 Molenmakerspad (Schuitenpad)	64
117 Molenpad	30
172 Molenpad (Trekpad)	58
157 Molensloot	44
83 Moordenaarssteegje	22
5 Munnikenbuurt	3
66 Nachtklasbuurtje	18
135 Nicolaassteeg, St.	38
158 Nieuwerf	44
64 Nieuwesloot	17
39 Nieuwland, Groot	11
41 Nieuwland, Klein	11
72 Nieuwmarkt (Hof)	20
179 Nieuwpoort	60
93 Nieuwstraat	25

8 Nieuwstraatje	4
43 Noordzee, de	12
86 Omloopje, het	23
189 Ooievaarssteeg	64
26 Oudegracht (Vest, oude)	8
23 Oudensteijnsteeg (Koningssteeg)	7
175 Over de Geest	59
6 Paardenmarkt (Heiligeveld, Minderbroederserf)	3
76 Paardensteeg	20
54 Pastoorsteeg	15
7 Paternosterstraat	4
56 Payglop	15
77 Pieterstraat, St.	20
87 Platte Stenenbrug (Mienterbrug)	24
126 Plein, het	35
149 Plein van de Kapel	42
136 Plempersteeg	38
190 Popmanssteeg	64
38 Quering	10
125 Raaksje	35
70 Raambuurt (Inwijkje)	19
69 Ramen	19
29 Ridderstraat	9
21 Ritsevoort	6
186 Roo Steen	64
178 Ropjeskuil	60
27 Ruitersteeg	8
73 Schapensteeg	20
174 Scharlo	59
167 Schermeerweg	55
118 Schermerweg (Heiligeland)	31
101 Schipperskade	27
192 Schoenmakersteeg	65
48 Schoutenstraat	13
188 Schuitenpad (Molenmakerspad)	64
127 Schulpgracht of –kolk	35
114 Slijkstraat	30
96 Spaansleersteegje	25
112 Spanjaardstraat	30
163 Stadsbuitengracht	50
162 Stadsgrootte	49
159 Stadspad	44
164 Stadsplantagie (Hout, de)	51
45 Stadssteegje	12

98 Stadssteegje	26
84 Stadsstraatjes of -gangen	22
161 Stadswal of –schans	45
180 Stee- of Steenweg	60
110 Toreenburg	29
172 Trekpad (Molenpad)	58
122 Turfmarkt	34
177 Varnebroek	60
71 Veerstraat	19
119 Veneetse Eiland, het	31
85 Verdrunkenoord of Dronkenoord	23
26 Vest, oude (Oudegracht)	8
91 Visbrug (Hoge Stenenbrug)	24
55 Vlaanderhof	15
40 Vlooiensteeg	11
103 Voordam	27
121 Voormeer (Meergracht)	33
20 Vrouwenstraat	6
35 Vijvertje, het, of Vijverstraatje	10
36 Vijvertje, Klein	10
37 Vijverslootje	10
82 Waagplein of Plein van de waag	22
115 Wageweg	30
133 Wapperstraat	38
18 Watertje, het	5
152 Weidje, het	43
113 Wormbakkerssteeg	30
140 Wortelsteeg	39
116 Wortelstraat (Karmelksteeg)	30
44 Zakkenstraat	12
11 Zand, het	5
124 Zandersbuurtje, het	35
165 Zeglis, het	54
184 Zeil, de	63
3 Zevenhuizen	2
128 Zevenhuizen	35
30 Zilverstraat	9
46 Zoutkeetgracht	12
61 Zoutsteeg	16
104 Zijdam of Zijldam	28
74 Zijlstraat	20